

Tvůrčí život

ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ

ročník 5 / 2016

číslo 6

Usilování
o harmonii

O rovnováze
ve společnosti

Kdo nás
provází
na (nejen
duchovní)
cestě?

Čemu věříme?

Dopis
pro Čuang-c'

Současné
transylvánské
unitářství

Obec širšího
společenství

Rovnováha

Čemu vlastně věříme?

Čemu vlastně věříme, my všichni, jako žijící bytosti ve vesmíru? To opravdu nevím. Upřímně se přiznám, že ani nevím, jestli do tohoto souboru bytostí zahrnout například hvězdy a mezi hvězdná oblaka, naše pozemská oblaka, mlhu, hory, pouště, rostliny... nebo jen zvířata a lidi. A když se zeptám, čemu vlastně věříme my lidé jako celek, odpověď patrně nenajdu. Rozdělujeme se na jednotlivce, z nichž každý má svou víru za jedinou. Pokud se s někým druhým v té své víře potkáme, vytvoříme určité společenství, při větším počtu pak celá náboženství. Ale jak dobře víme, jakmile je nás jednotlivců povícero, stejně budeme mít každý svou vlastní verzi víry a jen navenek se budeme hlásit k nějakému společnému symbolu, pod korouhev nějaké veřejně vyhlášené (nebo naopak tajné, skryté) společnosti či církve.

A tak mi nezbyvá, než abych se zeptal sám sebe, čemu vlastně věřím. Na tuto otázku mohu (snad) dostat nějakou smysluplnou odpověď. A zeptat bych se opravdu měl! Protože jen tak mohu naplnit ono delfské „gnóthí seauton“, poznej sám sebe. Jen tak mohu mít o sobě jasno – a tím i jasno o celku. O světě, ve kterém existuji. Alespoň v toto já osobně věřím. V jednom se skrývá celek a celek má smysl v jednom.

Tudíž se mohu znovu zeptat jako na začátku: čemu vlastně věříme jako celek, jako všechny existující bytosti? Povětšinou nemáme potíž položit hranici mezi zvířata a lidi (i když se mi občas zdá, že je vskutku velmi rozmazaná), kde ale položit hranici mezi živé a neživé? A je vůbec nějaká taková hranice? Mohu použít různé nástroje, ať už striktně vědecké, nebo naopak čistě mysticky spekulativní, a dojdou jediné k tomu, že taková hranice v podstatě neexistuje.

Proto hledám nějaký „pevný bod“, abych se z toho zmatku vymotal. Někakou základnu, oporu. Místo, kde budu pocítovat rovnováhu, rovnovážný stav mysli i těla. A jakmile tu rovnováhu najdu, opět se vydám na tenký led, abych zjistil něco nového o sobě, o světě, o pravdě, o víře...

Tak se pohodlně usadte, najděte si rovnováhu těla i mysli, klidné místo i klidnou chvíli, abyste se mohli vydat na „tenký led“ a přečíst si něco o tom, jak náš svět a sami sebe v něm vnímají autoři příspěvků na tato důležitá témata. Ať se vám nové číslo Tvůrčího života líbí!

Vlastimil Krejčí

OBSAH

1 Editorial

3 ŽIVÉ TÉMA: ROVNOVÁHA

3 Usilovat o harmonii znamená vzdát se jistoty o tom, co je správné
(Štěpán Mairovský)

6 O rovnováze ve společnosti
(Petr Jirgl)

9 STUDIE, ZAMYŠLENÍ: ČEMU VLASTNĚ VĚŘÍME

9 Kdo nás provází na (nejen duchovní) cestě?
(Vlastimil Krejčí)

13 Čemu vlastně věříme
(Carmela Dobíšková)

17 Dopis pro Čuang-c'
(Salem; ze soukromé sbírky textů vybrala, přepsala a redigovala
Marika Mariewicz)

22 KALEIDOSKOP

22 Expedice Transylvánie 2016
(Jana Tichá)

33 DUCHOVNÍ ROZHLÉDNUTÍ

33 „Kam kráčí“ transylvánské unitářství?
(Kristýna Ledererová Kolajová)

39 ČESKÉ UNITÁŘSKÉ OBCE A SKUPINY

39 Obec širšího společenství
(rozhovor s předsedou obce Martinem Aglerem
a duchovním Petrem Samojským)

44 DĚTSKÁ STRÁNKA

44 Čemu věříme?
(Milena Hosenseidlová)

Usilovat o harmonii znamená vzdát se jistoty o tom, co je správné

Štěpán Mairovský

Prvním asociativním spojením „rovnováhy“ s unitářstvím, které se mi vybaví, je pro mě náš čtvrtý princip: *harmonický rozvoj osobnosti*. V něm si klademe za cíl být tvůrčí a rozvíjející se osobností a pečovat o své tělesné a duševní zdraví. Péče o zdraví tělesné i duševní čili o tělo i o ducha je i pro mě základem harmonického rozvoje osobnosti, který však zároveň pojmám mnohem obsáhleji. Snaha o nastolení rovnováhy, respektive harmonie, se může týkat mnoha dalších oblastí našeho života a jako taková může být základním principem etického systému, kterým poměrujeme své životy. Především, že etiku chápu velmi široce jako nauku o tom, co má člověk konat, a to nejen bezprostředně ve vztahu k druhým, ale i sám k sobě.

Přestože výzvu k úsilí o život v harmonii a vystríhání se extrémů můžeme vedle učení konfucianismu a taoismu nalézt například i v etice Platona a zejména Aristotela a nakonec i v učení Ježíše (například v jeho odmítání asketismu

či obecně přílišném lpění na příkazech), jsou křesťanská morálka i z ní částečně vycházející současné představy o mravním životě založeny spíše na dualitě Dobra a Zla, kdy jednoho je třeba se vyvarovat a o druhé v maximální míře usilovat. Takový přístup je svým způsobem jednodušší, protože na rozdíl od směřování k harmonii, a tedy určitému vyvažování, poskytuje obvykle poměrně jednoznačný návod na život.

Vezměme si třeba starozákonní Desatero, které je podle mého názoru vhodným a navíc známým příkladem zmíněného principu, byť možná i v něm (či minimálně v jeho pozdější interpretaci) bychom našli náznaky určitého zpochybnění jednoznačné duality, a tedy vyvažování. Desatero nám kromě jiného zjednodušeně říká, že nemáme krást, zabíjet, smilnit a lhát. Tyto příkazy nemusí být vůbec snadné v každodenním životě dodržovat – zvláště se dvěma posledně zmíněnými či minimálně s posledním se asi každý z nás opakovaně utkává.

Rovnováha.

„Je to dáno zejména tím, že harmonie jakožto žádoucí stav je velmi dynamická v prostoru a v čase, a navíc k tomu, abychom věděli, jak harmonie dosáhnout, respektive jak se k ní přiblížit, je třeba, abychom dosáhli určité míry sebepoznání.“

Jsou to však příkazy,¹ které jsou dosti jednoznačné. V každém okamžiku života si můžeme být jisti tím, co máme nebo nemáme udělat, abychom daný příkaz dodrželi. Tu a tam může vyvstat určitá pochybnost: je možné, že se například dostaneme do konfliktu dvou příkazů; ale pochybnost a nejistota jsou víceméně výjimečnými případy, a nikoliv podstatou etického principu, který Desatero zakládá.

V případě etických principů, založených na rovnováze, je tomu však jinak. Výjimkami jsou naopak spíše situace, kdy víme přesně, co máme dělat a jak, a tak se často ocitáme v nejistotě, co je správné, a co nikoliv. Je to dáno zejména tím, že harmonie jakožto žádoucí stav je velmi dynamická v prostoru a v čase, a navíc k tomu, abychom věděli, jak harmonie dosáhnout, respektive jak se k ní přiblížit, je třeba, abychom dosáhli určité míry sebepoznání.

Ukažme si to názorně na našem čtvrtém unitářském principu. Mám-li usilovat o tělesné a duševní zdraví, znamená to především věnovat se duševním i tělesným aktivitám, neboť ony jsou základem dobré kondice. To však nutně neznamená rozdělit svůj čas přesně napůl mezi tělesné a duševní činnosti, což by navíc pro většinu z nás nebylo ani možné, ani žádoucí. Pro mnoho z nás, kteří žijeme takřikajíce „víc v hlavě“, bude asi přirozené a správné věnovat se aktivitám spíše mentálním (studiu, přemýš-

lení, naslouchání, případně vzájemné výměně zkušeností) než tělesným. Nicméně v případě úsilí o harmonický rozvoj osobnosti nesmíme na naši tělesnou schránku zapomínat. Pro mnohé bude dostačující hodinová procházka denně po práci, ale řadě z nás jistě prospěje i jiná tělesná aktivita, případně alespoň několikrát do roka i aktivita dlouhodobější. Základní princip tedy bude nám všem společný, ale cíl bude pro každého poněkud jiný a navíc se pravděpodobně bude měnit s věkem, případně vlivem dalších vnějších okolností. Nebude tak možné jednoznačně určit, co je správné, a co nikoliv.

Zůstaneme-li ještě u tělesného a duševního zdraví, které máme u našeho unitářského principu explicitně uvedeno, bude s velkou pravděpodobností při našem převládajícím způsobu života možné říci, že pro většinu z nás by v současné době bylo správné věnovat tělesným aktivitám více času. Nemusí tomu tak být vždy. Známe ze svého okolí lidi, kteří se právě s ohledem na jejich spíše sedavé zaměstnání nadchli pro nějakou aktivitu, například pro běhání, a někteří z nich jí obětují veškerý svůj volný čas. Je to tak správné? Nebo je správné trochu ubrat? Bude se odpověď lišit v době studií, v době zaměstnání a ve chvíli, kdy tito lidé budou zakládat rodinu? Řekl bych, že nejspíš ano.

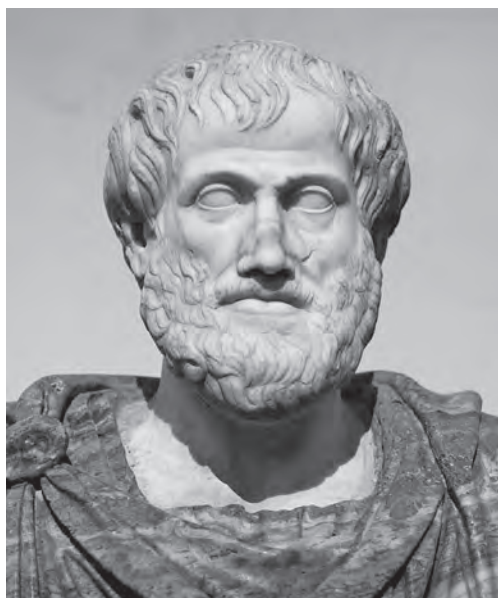
Dalším podobným příkladem harmonie v našem životě může být rozdělení našeho času na čas strávený s přáteli, čas, kdy jsme sami, a čas, který trávíme ve větších skupinách. Asi téměř každý z nás potřebuje být někdy sám

¹ Nechme stranou skutečnost, že Desatero není přísně vzato formulováno jako zákazy a příkazy, ale spíše jako popis toho, jak zbožný člověk jedná.

a někdy naopak s někým. Je čas sdílení i čas rozjímání. Já sám (jako asi většina z nás) trávím rád čas s blízkými a zajímavými lidmi, ale jsem-li několik dní nepřetržitě ve skupině být dobrých přátel, dostaví se potřeba být aspoň chvíli sám. Častěji možná zažíváme situaci opačnou, kdy jsme sami a rádi bychom byli s někým, ale z nějakého důvodu je toto přání obtížně realizovatelné. Budu-li se snažit o vědomé nastolení harmonie v této oblasti, musím nejdříve znát sám sebe a vědět, zda jsem spíše introvert a má potřeba „být sám“ je vyšší, nebo naopak extrovert, který má tuto potřebu výrazně menší. Znáím ve svém okolí lidi, kteří potřebují (či to minimálně tvrdí) každý večer někde s někým být a večer strávený doma s knížkou nebo s hudbou je pro ně nouzovou variantou či selháním. A znám i lidi, kteří tak tráví většinu svých večerů a zdají se být spokojeni. I v tomto případě se budou naše potřeby, a tedy kýžený stav rovnováhy, s věkem postupně měnit.

Jak už bylo zmíněno, přestože převažující uvažování o etice je podle mého názoru stále spíše dualistické, jsou i v tradici západního myšlení systémy vycházející z principu harmonie. Z těch, které jsou mi známy, považuji za nejinspirovatelnější Aristotelovu etiku, zdůrazňující popsaný princip toho, že správné je pro každého něco jiného. Ctnost jakožto jeden ze základních etických principů je pro Aristotela „stav charakteru, jenž ovlivňuje rozhodování, který je ve středu mezi extrémny vzhledem k člověku, ve středu určeném racionálním principem – takovým, který by použil mravně moudrý člověk“ (Aristoteles, 1107a1). Tento střed však Aristoteles jednoznačně odlišuje od středu (průměru) matematického. Zatímco mezi dvojkou a desítkou je matematický střed šest, z hlediska etiky to může být libovolné množství mimo extrémy. Pro někoho může být šest porcí jídla málo a pro jiného příliš, ale všichni bychom se měli vystříhat jak (zbytečného) omezování jídla, tak přejídání se. Aristotelova etika založená na rovnováze či „zlatém středu“ zahrnuje i normy týkající se mezilidských vztahů. Příkladem může být třeba „štědrost“, která je podle Aristotela žádoucí lidskou vlastností a kterou chápe jako vyváženost mezi lakotou a rozhazovačností (kam zřejmě řadí i přílišné „rozdávání“). Nalezení správné míry mezi těmito

Ctnost jakožto jeden ze základních etických principů je pro Aristotela „stav charakteru, jenž ovlivňuje rozhodování, který je ve středu mezi extrémny vzhledem k člověku, ve středu určeném racionálním principem – takovým, který by použil mravně moudrý člověk“. (Aristoteles, mramorová busta, foto z: www.commons.wikimedia.org/wiki/File:Aristotle_Altemps_Inva8575.jpg?uselang=cs.)

extrémy pak může být opět individuální, žádné jednotné pravidlo podle něj neexistuje.

Aristotelská etika je narozdíl od té dualistické etikou bez jistoty, obdobně jako naše „víra bez jistoty“. Nechci tvrdit, že dualistická etika by byla neslučitelná s unitářstvím, přesto je podle mého názoru právě prostor pro etiku směřující k harmonii a vyváženosti jedním z významných aspektů, jimž se unitářství odlišuje od tradičních náboženských systémů, a zároveň tím, proč Unitaria není pouhým „debatním klubem“, ale náboženskou společností v pravém smyslu tohoto sousloví. Osobně se domnívám, že je správné se vzdát jistoty o tom, co je správné, přesněji řečeno že je správné hledat v etice rovnováhu mezi přílišnou jistotou a přílišným relativismem.

Použité prameny:

M. Vančura, *Základní koncepty Aristotelovy a Kantovy etiky* (dostupné na <http://nb.vse.cz/kfil/elogos/student/vacura.htm>).

O rovnováze ve společnosti

Petr Jirgl

Existuje mnoho různých organizací, jež se zaměřují na aktivní využití volného času, zejména dětí. Junáci, skauti, turistické oddíly, další z nás pak navštěvovali nebo navštěvují například modelářské kroužky, keramické dílny a jiné; je jich celá řada v kterémkoli domě dětí a mládeže. To všechno je v pořádku. Ale je nutné dodat, že i jiné děti a jiní lidé, například s nějakým zdravotním či mentálním omezením, se rádi věnují podobným aktivitám. Jenomže to už není tak samozřejmé ani to není tolik v povědomí veřejnosti. V naší republice však působí i řada organizací, které se zaměřují právě na aktivní život hendikepovaných a jejich volnočasové činnosti. Jmenujme například Tyflocentrum, Sons nebo Barku. Právě tyto organizace a občanská sdružení mají za úkol nabídnout takovým lidem šanci žít v maximální možné míře jako ostatní, tedy zdraví. Vytvářejí mnoha způsoby podmínky, aby i ti, kteří nedostali na začátku svého života nejlepší šanci, se mohli realizovat, měli možnost uspokojovat své zájmy a potřeby, zkrátka své představy o hodnotném životě.

Abychom to osvětlili trochu více: Tyflocentrum je organizace, která se zaměřuje většinou na zrakově postižené. Sons je zastřešující organizace nevidomých a slabozrakých, centrum,

kteří řídí všechny pobočky v okresních a krajských městech. Barka (nově působící pod názvem Fokus) je pak organizací, která se rovněž věnuje hendikepovaným, ovšem v tomto případě se jedná spíše o postižené mentálně či osoby po různých úrazech, případně se sklonem k schizofrenii. I o těch by se dalo dost napsat, já se však v dalším textu budu věnovat zejména osobám se zrakovým postižením.

Jsou lidé, kteří vidí dobře. Pak jsou také lidé, kteří vidí hůř. A nakonec se můžeme seznámit i s těmi, kteří nevidí vůbec. Pracuji s nimi a mohu z vlastní zkušenosti říci, že se musí vyrovnávat se stejnými situacemi i problémy jako my. Mají svá povolání i záliby. My je ve většině případů litujeme, ale dost často jen proto, že je dobře neznáme. Celý problém může zdravý člověk pochopit až tehdy, když se s nimi blíže seznámí. Blíže v tomto případě znamená osobně. Ale kde? To už není tak jednoduché. Právě proto většina organizací, které se jim věnují, mívá takzvané dny otevřených dveří, v nichž představuje svoji činnost široké veřejnosti. Jsou to vlastně návštěvní dny, kdy může veřejnost nahlédnout jakoby „do zákulisí“, prostě do skoro „rodinného prostředí“ a života těchto lidí, což může být i velmi zajímavé. A já bych řekl, že v mnoha směrech i poučné.

Nevidomí se musí vyrovnávat se stejnými situacemi i problémy jako my, mají svá povolání i záliby a zábavu.

Nevidomí mohou užívat počítač podobně jako člověk, který vidí. Stačí jen například doplnění o displej v braillově písmu.
(Foto © Zlikovec | Imagio.cz | Dreamstime.com.)

Já sám spolupracuji s organizací Tyflocentrum v Ústí nad Labem, jejíž členkou je i má přítelkyně. Tyflocentra zdá dnes již asi každý – někdo možná jen zběžně, někdo i z osobního kontaktu: třeba tam chodí na masáže nebo na pedikúru. Ale například do kluboven, heren a kanceláří už každý jen tak přístup nezíská. A tak jsme to veřejnosti poprvé před lety umožnili. Hlavním důvodem bylo, aby se s naší činností lidé blíže seznámili. Protože donedávna byly podobné exkurze v podstatě jen pro „zasvěcené“, tedy pracovníky ze stomatologie, záchranné služby, rychlé zdravotnické pomoci nebo pro zdravotní školy. Při nich se jednalo především o to naučit zdravotnický personál, jak se zrakově postiženými lidmi zacházet a jak se k nim chovat, pokud by byli pacienti. Ovšem počet lidí, kteří získávali tyto informace a zkušenosti, byl velmi omezený. Proto se vedení organizace před několika lety rozhodlo vyjít vstříc i širší veřejnosti. Jediným důvodem bylo, že běžný člověk se neuměl s podobnou situací vyrovnat. Zkrátka scházely znalosti, jakým způsobem zrakově postiženým lidem pomoci nebo poradit.

Tyflocentrum v Ústí nad Labem tedy začalo pravidelně pořádat takový den otevřených dveří pro všechny a zpřístupňovat veřejnosti běžný život těchto lidí. Ukazuje, že nejsou jiní. Že nejsou méně schopní nebo talentovaní. Že navzdory svému hendikepu umí žít úplně stejně jako všichni ostatní. Skladba návštěvníků je

velmi pestrá, počínaje dětmi z druhých tříd až po dospělé.

Ti, kdo se na některý den otevřených dveří přišli podívat, se zpravidla nestačili divit. Čekali různé odlišnosti a doslova i jiné prostředí. Jiné vybavení místností, zvlášť přizpůsobené nevidomým, nějaké speciální nádobí, nábytek či něco zvláštního, jak později sami přiznávali. A co viděli? Stejně místnosti jako pro zdravé, tedy klubovnu s plně vybaveným kuchyňským koutem a běžným nádobím, stejné stoly a židle, jaké mají doma, na stolech běžné vybavení počítačem nebo notebookem a vším, co k tomu patří – prostě žádný, ale vůbec žádný rozdíl, který by čekali.

Po prvním seznámení se s prostředím následuje speciální program pro návštěvníky. Paní ředitelka nabídne všem klapky na oči. Kávu přece zaléváme všichni – nevidomý to může udělat také. Má buď indikátor, který oznámí, že je hrnek plný, nebo už má takovou praxi, že to pozná citem. Indikátor, dnešní moderní pomůcka, je víceúčelový. Oznámí například, kdy je den nebo svítí světlo, protože i nevidomí mají zdravé děti a děti, však to znáte z vlastní zkušenosti, zapomínají občas zhasnout.

Ozvučený počítač, podobný těm běžně námi všemi používaným, už také není novinkou. Dávno jsou pryč doby, kdy byla reprodukce pouze strojová a kdy i nejlepší počítač mluvil robotickým hlasem. Technika šla opravdu rychle kupředu. Dnes mají zrakově postiže-

ní možnost několika hlasových verzí a výběru ženského, dětského či mužského hlasu. Na co není vidět, to musí být zřetelné a hlavně příjemně slyšet, takže práce na počítači už má i své nevidomé lektory. Mne osobně učil základům práce na počítači nevidomý člověk. A nejen základům.

Deskové hry, které používáme my i naše děti, mají nevidomí také – pouze mírně, ale opravdu mírně upravené. Každá z figurek má například na hlavičce zvláštní odlišovací znak. Platí to pro naši nejrozšířenější hru „člověče nezlob se“ stejně jako pro „dámu“ a dokonce i šachy. Vrhací kostka má body určující počet prohloubení. Výjimkou je šestka, ta má dvě podlouhlé čárky spojující všech šest bodů. Hrací plochy všech těchto her mají otvory na zasunutí figurek, které se tak nemohou převrhnout. Podobné verze ostatně známe i my, jsou to cestovní hry do vlaku či autobusu.

Mapy krajiny pro zrakově postižené jsou plastické. Sice jich je jen málo, ale nabídka se postupně rozšiřuje.

K oživení situace pak byly veřejnosti nabídnuty simulační brýle. Proč? Aby se běžný člověk seznámil s tím, jaké jsou vlastně druhy zrakových vad a při setkání s člověkem, který nějakou z těchto vad má, nebyl zaskočen. Pak následovala další zvláštní aktivita: pohybovat se se zavazanýma očima, samozřejmě s průvodcem a bílou hůlkou. Po chodbě, po schodech, k výtahu i po chodníku. Zkrátka na veřejnosti a mezi lidmi. Tuto možnost však využil

jen málo dospělých návštěvníků. Stačilo jim dát na oči klapky, do ruky hůl a po několika krocích to vzdali. Děti byly odváznější, prošly chodbu, sešly schody, jely výtahem, šly i na chodník. A další činnost, podpis: ale zase s klapkami. Kdo pak svůj podpis viděl, ten se zhrozil. Není to tak samozřejmé, i když se kolikrát podepisujeme „zpaměti“.

A cvakání semaforu znáte? I to je nejen kvůli dětem, ale hlavně kvůli nevidomým. I když na přechodech pro chodce je zpravidla ještě jedna pomůcka. Možná jste si všimli tří pruhů uprostřed. Ty jsou vyvýšené, aby se podle nich dalo chodit, a jsou vedením pro slepeckou hůlku. Stejně jako výstupky na dlažbě nově položených chodníků. I to je znamení pro nevidomé, aby se mohli lépe orientovat.

A to jsem se ještě nedostal k tomu, abych přiblížil třeba kurz vaření. Zrakově postižení se na něm učí samostatně zvládat vše, jedinou výjimku tvoří pečení, smažení a grilování. U těchto činností už musí být někdo, kdo určí správnou barvu, tedy moment dokončení takto připravovaného pokrmu. Polévky nejsou žádným problémem, nakrájení plátků chleba, namazání, donesení na stůl, to vše je úplně běžné, normální. I mytí nádobí je stejné, jen zde všechno určuje hmat. Já sám tak pečlivě umyté nádobí nemívám! Nevidomý se orientuje hmatem, takže i nádobí z myčky často ještě jednou oplachuje. Pro jistotu, jak říká moje nevidomá přítelkyně. A dobrý pocit. Pro čisté svědomí, rovnováhu a klid v duši.

Přechody upravené pro nevidomé. (Foto © Maocheng | Imagio.cz | Dreamstime.com.)

Kdo nás provází na (nejen duchovní) cestě?

Vlastimil Krejčí

Bůh, tento pojem pro člověka vždy znamenal dokonalost, nekonečnost, věčnost, popřípadě dobro, krásu, spravedlnost či pravdu. Boha lze ovšem vnímat také jako průvodce na naší, nejen duchovní cestě životem. V tomto zamyšlení bych se rád věnoval ještě jednomu aspektu. Jako unitáři vyznáváme mimo jiné princip svobody svědomí.

A právě lidské svědomí vždy mělo a má úzkou vazbu na lidskou spiritualitu, a tedy potažmo k Bohu. Tato spojitost byla historicky daleko silnější, protože etika a morálka byly dříve formulovány téměř výhradně z náboženského hlediska. V souvislosti se svědomím je kromě zmíněné svobody důležitý také vztah této svobody a zodpovědnosti. Není tedy divu, že na

rozdíl od psychologických slovníků, které kládou důraz na jiné aspekty svědomí, v *Teologickém slovníku* od Rahnera je svědomí uvedeno jako „ten moment zkušenosti svobody, při němž si člověk uvědomuje svou odpovědnost“.

Přestože v dnešní společnosti nebývají normy chování jednotlivce zakládány především na náboženských dogmatech, naše historiko-kulturní kořeny nelze vyvrátit. A navíc, pochopitelně i moderní člověk má jistou náboženskou potřebu, ačkoli forma jejího projevu může být velmi sekulární. Erich Fromm říká: „*Neexistuje nikdo, kdo by neměl náboženskou potřebu, potřebu orientačního rámce a předmětu uctívání. Tato skutečnost nám ovšem neříká nic o konkrétním kontextu, v němž se náboženská potřeba projevuje.*“ Vazbu svědomí na lidskou spiritualitu nalezneme velmi často, také u C. G. Junga, který svědomí uvádí jako „hlas boží“.

Samotný pojem svědomí přešel z podoby pouhého „spoluvědění“, tedy něčeho, co skupina osob společně ví (například o někom), do podoby morálního sebehodnocení díky křesťanskému prostředí apoštolské doby a i dnes můžeme vycítit jeho silný náboženský podtext, související se vztahem k morálním hodnotám a jejich autoritě. Morální zásady chování a smýšlení člověka byly historicky vztahovány k Bohu a jeho přikázáním. Bůh byl nejvyšší autoritou a člověk se ve svých činech jeho přikázáním přizpůsoboval. Kromě toho byl Bůh také svědkem všeho lidského konání. Protože „všechno vidí“, jemu se člověk zpovídá ze svých činů, před ním se stydí a kaje, když zákon poruší. U věřících lidí tyto vztahy vlastních morálních zásad k božímu

Anna Chromy, socha Plášť svědomí.

(Převzato z: www.commons.wikimedia.org/wiki/Category:Conscience#/media/File:Anna_Chromy_Cloak_Of_Conscience.jpg.)

Antonio Guíjarro Morales, obraz Svědomí.

(Převzato z:
www.commonswiki/File:LA_CONCIENCIA.JPG.)

příkázání jako k nejvyšší instanci, která navíc všechno lidské konání vnímá, fungují pochopitelně dodnes.

K otázce vztahu hlasu svědomí s přítomností boží blízkosti v souvislosti se svobodou svědomí u člověka *Slovník biblické teologie* říká: „Na rozdíl od spravedlivého Jóba, Ježíšem kritizovaní farizeové spojili doslovné plnění příkazů Zákona s přesvědčením o vlastní spravedlnosti a tomu odpovídajícím postojem vlastního svědomí. Ježíš neruší Zákon, ale ukazuje, že jeho zachovávání se musí řídit v první řadě čistotou úmyslu (Mt 15,1–20 par) a vyzývá k posuzování úmyslů srdce místo skutků (Mt 6,4, 6,18). Tím připravuje osvobození svědomí Pavlem, který prohlásí, že Zákon není něčím mimo člověka, ale že jeho smysl a síla jsou vylyty působením Ducha do srdcí věřících.“ Taková supernaturální axiologie byla dominantní od starověku přes středověké prostředí, ať už u vzdělců, či u prostých lidí, s příchodem novověku pak postupně slábla. Následný odklon od náboženských autorit vedl k jejich postupnému opouštění i v běžném myšlení mnoha lidí. Nicméně pojem „desatero“ zná i nevěřící člověk dnešní doby. I když ho patrně bude obtížně dávat dohromady, o uvedených pravidlech chování má určitou povědomost.

K tomuto historicky ranějšímu paradigmatu vnímání svědomí se poji jeden podstatný detail. Normy byly dané Bohem – a ten, alespoň v křesťanském a židovském světě, je vnímán jako *osoba*. Navíc osoba, se kterou má věřící člověk důvěrný vztah. Nahližení na svědomí v tomto smyslu není tolik odosobněné, jako když jej zkoumáme pouze psychologicky jako *něco* v nás, jako *něco*, co máme v *hlavě*.

S příchodem novověku s jeho objevy a novými poznatky začíná zcela jiná éra v myšlení lidí a ve způsobu, jakým nahlíží na svět i na sebe samé. Zatímco v uvažování starých Řeků byl svět prodloužením těla, v centru pozornosti v období středověké scholastiky byl Bůh a o světě se uvažovalo jakožto o jeho stvoření, tedy spekulativně, jako by s ohledem na perspektivu stvořitele, v novověku se do centra dění dostává *člověk*. Z perspektivy člověka je svět zkoumán a ani například upálení Giordana Bruna roku 1600 či odsouzení Galilea za jeho práci a schvalování Koperníkových názorů (roku 1633) nemohlo změnit fakt, že církevní dogmata přestávají být absolutní autoritou v poznávání pravdy o přírodě, o světě i o člověku.

V této době došlo k zásadní změně v uvažování lidí a tento způsob náhledu na svět

René Descartes (1596–1650). (Převzato z: www.commons.wikimedia.org/wiki/File:Descartes-s-w.JPG.)

v podstatě trvá dodnes. Aniž bychom si to uvědomovali, jsme i v našem běžném uvažování v zajetí subjekt-objektového schématu a na poli vědeckosti pak v zajetí myšlení *clare et distincte*. Vyžadujeme *certitudo* – jistotu. Oboje je výsledek filozofování, jak je pojal René Descartes. Descartovo systematické pochybování jako metoda, jeho požadavek jasného a zřetelného poznání a hlavně jeho striktní rozdělení ego versus poznávané vedoucí posléze k již zmíněnému náhledu na realitu jsou považovány za výrazný přelom v myšlení lidí. Dochází k tomu, co Erazim Kohák nazývá „objektivizací světa a subjektivizací mysli“ – člověk jako by byl vytržen ze světa, není již jeho integrální součástí, existuje jako subjekt a nahlíží okolní svět s jeho objekty.

Odtud už je jen krůček k mechanistickému pojetí zkoumání přírody i člověka, kdy se často chováme k realitě i sami k sobě, jako by to byl hodinový strojek, který lze na kousíčky rozebrat, jednotlivé části poznat

a opět složit dohromady, jak to můžeme exemplárně vidět u francouzských encyklopedistů 18. století.

S tímto subjekt-objektovým schématem v našem myšlení a se změnou v přístupu k poznávání dochází přirozeně také k dalšímu posunu v nahlížení na pojem svědomí. Už to není helénistické *syneidésis* s jeho širším i užším pojetím významu člověka jako nedílné součásti přírody, už to není *constientia* středověké scholastiky, uvažovaná jako hlas boží v nás. Svědomí v tomto kontextu je sice naší nedílnou součástí, patří k naší osobnosti, ale už je to *něco*, objekt, který, pokud ho vystavíme zkoumání, je odlišný od subjektu, v tomto případě našeho myslícího a uvažujícího racia. Lze cítit zřetelný posun ve vnímání pojmu – zatímco biblické pojetí svědomí má spojitost s lidskou *duší* a umísťuje je *do srdce*, moderní věda uvažuje o tomto pojmu jako o součásti naší *psychiky*, kterou centralizuje do mozku, a umísťuje je tedy *do hlavy*. Svědomí podle vývojové psychologie získáváme zvnitřněním norem rodičů (a ostatních kolem nás) v předškolním věku.

Jestliže postoj člověka k vlastnímu svědomí zůstane *pouze* na úrovni vnímání svědomí jako něčeho, co ho trestá, když neuposlechne svého vnitřního rodiče, bude mu takové svědomí patrně spíše brzdou, protože hrozí, že s ním bude často zápasit. Vztah já a svědomí bude antagonistický, namísto rozvíjícího principu bude fungovat omezující, autoritářské svědomí. Jako unitáři bychom měli kromě jiného rozvíjet také vlastní osobnost, mimo jiné sebevýchovou. Avšak u sebevýchovy, která je zaměřena na rozvíjení vlastního potenciálu a směřování k naplnění života, by mělo jít především o rozvíjející princip (blízký humanistickému pojetí svědomí, jak ho popsal Erich Fromm v knize *Člověk a psychoanalýza*).

Vstřícný, pozitivní přístup k vlastnímu svědomí umožňuje člověku lépe tento rozvíjející princip naplnit. Nebude mít tendenci své svědomí zatlačovat do pozadí, čímž mohou být projevy špatného svědomí užitečněji zpracovány. Člověk pak může být také vní-

Erich Fromm (1900–1980). (Převzato z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Erich_Fromm.jpg?uselang=cs.)

mavější k projevům dobrého svědomí, které přinášejí pozitivní emoce. To ho podporuje v dalším úsilí na cestě sebevýchovy, která není založena na přísnosti, autoritářství a omezování, ale na principu poznání vlastní hodnoty a rozvoje osobnosti.

V takovém případě věřící člověk usiluje o sebevýchovu v rámci svého duchovního rozvoje a o vědomé naplnění svého životního smyslu.

Myslím si, že jde především o to, abych jako věřící měl s Bohem živý vztah. Pak se může svědomí najednou stát z něčeho, co stojí nade mnou, aby mne hlídalo, více mým pravým já, na které čas od času v každodenním žití zapomínám, když sejdu z cesty.

„Myslím si, že jde především o to, abych jako věřící měl s Bohem živý vztah. Pak se může svědomí najednou stát z něčeho, co stojí nade mnou, aby mne hlídalo, více mým pravým já, na které čas od času v každodenním žití zapomínám, když sejdu z cesty.“

Čemu vlastně věříme

Carmela Dobíšková

Čemu vlastně věříme? (Foto © Bluerabbitgallery | Imagio.cz | Dreamstime.com.)

Čemu vlastně věříme? Já, ty a ti druzí? V první řadě věřím v něco. Nelze dost dobře definovat, co to vlastně je. Každý pro to má jiný název, slovo nebo představu. Každý má svou cestu, jak dosáhnout uspokojení v životě, že našel TO pravé. Jestli víru v nějakého Boha, či bohy, víru v nějaké nově vzniklé náboženství, jiný dokonalejší filozofický směr. Nebo v probuzení starých pohanských kultů, které tu byly dávno před příchodem křesťanství. Ráda studuji. Studuji, co bylo kdysi, ať je to civilizace sebevíc dávná, vzdálená třeba tisíce nebo i desetitisíce let. Dokonce i to, jaké měli tehdy lidé představy o tom, co dnes má všeobecný název Bůh. A moje otázka je někdy až příliš upřímná, skoro dětská. Kde byl nebo byla? Anebo byli? Žiji ve tmě, což se možná zdá někomu nepochopitelné, ale je to tak. Prostě fakt. Jsem nevidomá. A možná právě proto duchovně o něco dále než mé okolí. Jestliže totiž po část svého života vidíte, a pak najednou, ze dne na den, už nikoliv, může to být krutý zážitek.

Pak se naskytne otázka, co dál. V tomto okamžiku začíná nový život, život úplně jiný, odlišný od předchozího. Učíte se žít znovu, prostě od začátku. Jako kdyby se člověk právě narodil. Chodit podle hmatu, číst hmatem, orientovat se jen sluchem, natrénovat si každou cestu. Do obchodu, do školky s dítětem, do školy na první den vyučování nebo k lékaři. Ano, chtěla jsem

něco dokázat, přála jsem si žít jako ti druzí a to se nakonec podařilo. Ale je to pouze výsledek toho, že jsem v sobě našla morální sílu, víru v sebe, která mi umožnila tohle vše dokázat. V té době nebyl čas na nějaké filozofické úvahy nebo hledání duchovního společenství, to přišlo až později. Nebo možná v pravou chvíli. Nemohu to posoudit, nebo spíš nechci posu-

„Nyní jsem ve společenství, které je pro mne tím nejlepším, které jsem po letech hledání našla. V něm se mi potvrzuje názor, že TO je všude. Kolem nás, v nás, ve vesmíru, kdekoliv. Pokud to „něco“ mělo podíl na všem, co tu je, na vytvoření všeho kolem mne i mimo mne, pak je zřejmé, že použiji všeobecný název. Neznám zkrátka jiné slovo, které by to vyjadřovalo jednodušeji. Takže Bůh.“ (Foto © Niserin | Imagio.cz | Dreamstime.com.)

zovat. A právě studium mne dovedlo k tomu, že si myslím, že ať to bylo před tisíci lety, anebo tak dávno, že se o tom uchovaly jen ságy a mýty, je to vždy totéž. Bůh, energie, morální zásady jako Desatero, starověké filozofie a kdovíco ještě. Byl tady vždy, jenomže třeba ještě neměl lidské pojmenování, nebylo pro něj slovo ani výraz.

A myslím si, že není ani v mých silách TO něco pojmenovat, protože to prostě neumím. Jen to zkrátka vnitřně cítím. Řekněme tedy, že použiji univerzální pojmenování, které všichni znají. Pro mne je úplně jedno, jestli je to Jahve Židů, JHV, Hospodin pravoslavných nebo Bůh křesťanů. Ve Starém zákoně je pro mne důležitý verš, kde se vyjadřuje jeho podstata. Tři základní písmena. A ať už znamenají podle různých teorií cokoliv, „Ten, který je“ je pro mne vždy totéž. Prostě Bůh.

Cesta k tomuto poznání trvá někdy dlouho, jako to trvalo třeba mně. Občas jsem si připo-

mněla jedno krásné české přísloví: „víra hory přenáší“. A řekla bych, že se mi podařilo ty „hory“ překonat. Nejdřív to byla taková neurčitá entita, něco nebo někdo. Dobro, láska, zkrátka něco. A radost, radost z dobře vykonané práce. Například z ukončení studia na střední škole spojařské, obor telekomunikace. Dobrý pocit z toho, že jsem užitečná společnosti, lidem okolo mne. Že už nejsem závislá na jiných.

Ano, vírou v to dobré jsem dokázala hodně. Hledání společenství, které by bylo zaměřeno aspoň trochu podle mých představ, byla další etapa v mém životě. A nebyla krátká a už vůbec ne lehká. Na začátku, po svém narození, jsem byla jako mnoho dalších lidí zařazena do víry nebo určitého společenství podle svých rodičů. Nebylo na výběr. To až později, když začalo mé hledání smyslu života. Jak ho dále naplňovat bez nějakých striktních předpisů a pravidel. Bez příkazů, bez omezení k získávání dalších

duchovních zážitků. A to kdekoliv. A tak jsem zavítala mezi různé jiné víry a jiná společenství. Všude nějaký závazný předpis, pravidlo, nebo dokonce zákon, byť mnohdy nepsaný. Nepsaný, a přesto dodržovaný, ačkoliv jsem o jeho smyslu dost pochybovala. Zkrátka dogmata. Náзор, že Bůh je tady a teď. Prostě v nějaké budově nebo v nějaké zlaté kleci, na různých oltářích. Že je jen v kostelích či chrámech. A že je tam jen v den, který je určen biblí. A má zde na zemi nějakého zástupce, člověka.

Nyní jsem ve společenství, které je pro mne tím nejlepším, které jsem po letech hledání našla. V něm se mi potvrzuje názor, že TO je všude. Kolem nás, v nás, ve vesmíru, kdekoliv. Pokud to „něco“ mělo podíl na všem, co tu je, na vytvoření všeho kolem mne i mimo mne, pak je zřejmé, že použiji všeobecný název. Neznám zkrátka jiné slovo, které by to vyjadřovalo jednodušeji. Takže Bůh. Hodně cestuji, mluvím s lidmi. A dá se říci, že všichni, nebo aspoň velká většina hledá totéž. A někdy způsobem, který jsem praktikovala i já. Smysl svého života a jeho naplnění. I když i to je někdy těžké.

Jsem zahlceni reklamami, a to doslova všude. Není jediného televizního programu nebo rozhlasové stanice, kde by každou chvíli nezněly nabídky, abychom něco koupili, vyzkoušeli, ochutnali a já nevím co ještě. Všude převládá hmota, všude jde jen o konzum. Konzum jídla, volnočasových aktivit, zábavy, relaxace. A tak se občas ptám proč. Kde zůstalo to něco, co by nás mělo provázet celým životem, dodat nám sílu, energii? Kde jsou morální hodnoty, které byly pro mé rodiče samozřejmé? Já jsem našla svou víru, stále věřím, i když někdy nevím proč. Jsou situace, kdy je člověk na pochybách, protože všichni nejsou dobří, čestní, poctiví, spravedliví. Často přemítám, proč právě já nevidím. Proč ne jiní, třeba ti, co působí zlo. Jsou také situace, kdy mne rozčílí, že lidé vědomě porušují nebo nedodržují některá pravidla. Nebo si vymyslí nějakou okliku, mezeru v pravidlu. Pak jsem na pochybách – ale jistě, mám i jiné, pozitivnější zážitky.

Nedávno jsem byla na krásné akci, jenom mi bylo líto, že nebyla víc přístupná veřejnosti. Sejde-li se na jednom místě osmdesát lidí na několik dní, může to být problém. Vidí se jed-

nou ročně, neznají se, aspoň ne všichni, anebo někteří jen zběžně. A přesto se například za tu dobu, co jsem tam byla, nikomu nic neztratilo. Známy, se kterým jsme popíjeli ve volných chvílích kávu, si nechával na stole svůj drahý fotoaparát. Bez dohledu, jen tak položený. A neztratil se, ani když jsme například na hodinu odešli. To nebyl jediný případ, lidé si nechávali věci na svých židlích v restauraci, pokud věděli, že se tam z vycházky vrátí. Bylo by přece zbytečné brát s sebou batoh, tašku nebo jiné zavazadlo.

Možná je to hendikepem, který tuto skupinu stmeluje. A možná je to i tím, že její členové mají jiné morální zásady. V první řadě musí mít důvěru ke svému partnerovi nebo k tomu, kdo

„Studuji, čtu a stále se snažím vzdělávat. Už nejen pro sebe, ale také pro druhé, abych byla pro svou obec přínosem, protože v ní jsem vlastně našla to pravé, ať už to nazvu filozofií, vírou, náboženstvím nebo duchovním směrem. Pomáhá mi to překonávat všechny nebo alespoň některé vážnější problémy, které přináší tato doba.“ (Foto © Artindustrie | Imagio.cz | Dreamstime.com.)

s nimi chodí, kdo je vodí, k průvodci. Docela ošklivé slovo, já bych použila jiné. Pak musí věřit sami v sebe a také v dobro, které je obklopuje. Vedla jsem s nimi i debatu o duchovních věcech a ani tohle téma jim nebylo neznámé. Možná by bylo dobré, aby zdraví mezi nás občas nahlédli, třeba by to obohatilo i jejich víru. Viděli by, co všechno je pro ně úplnou samozřejmostí. Pochopili by, že vše je vlastně dar, něco, nad čím se skoro nikdo z nich nepozastavuje.

Studuji, čtu a stále se snažím vzdělávat. Už nejen pro sebe, ale také pro druhé, abych byla pro svou obec přínosem, protože v ní jsem vlastně našla to pravé, ať už to nazvu filozofií, vírou, náboženstvím nebo duchovním směrem. Pomáhá mi to překonávat všechny nebo alespoň některé vážnější problémy, které přináší tato doba. Nemám ten výraz ráda, protože nevystihuje správně situaci. Doba jako taková, sama o sobě není špatná ani dobrá, tvoří ji lidé, jejich vzájemné vztahy, jak k jejich okolí a tak ke své společnosti. Věřím, a přesto mám stále otázky. Některé z nich bude možné zodpovědět až za delší dobu. Doufám, že se vše jednou změní k lepšímu. A doufat znamená, že mám

naději. Roli v tom vlastně hraje moje víra. Není důležité, jakou cestou jsem šla nebo půjdu, důležité je, že mne dovedla skoro k cíli.

Někdy ale pochybuji o tom, jestli všichni lidé, kteří o sobě říkají, že jsou věřící, jimi opravdu jsou. Já svou víru i přesvědčení už mám, ale co lidé, kteří se jen takzvaně „vezou“. To bylo i kdysi a teď to není zřejmě lepší. I když v minulosti byla taková společenství semknutější. Lidé si víc věřili, protože museli, tehdy nebyla jiná možnost. A ve všech náboženských společnostech se často konala setkání – jen tak, nebo i za účelem vzdělávání a osvěty druhých. Dnes, kdy je větší svoboda i větší možnosti, se takové aktivity snižují. Nechybí tedy lidem něco? Anebo jsou tak jako já zahlceni komfortem, který je obklopuje? Takovým všeobecným zvykem se stalo navštěvování obchodních center, místo aby lidé šli v neděli třeba na procházku do parku. Nebo do nějakého duchovního společenství nabrat energii, posilu pro duši, to nemotné, a přece tak potřebné pro každý běžný den. Třeba jen stále hledají, jako jsem hledala já. Jenomže já už jsem svou duchovní cestu, jak si aspoň myslím, našla.

Dopis pro Čuang-c'

Salem (* 1924 – † 1995)

Dosud nepublikovaný text. Ze soukromé sbírky textů vybrala, přepsala a redigovala Marika Mariewicz.

*„Kde najdu člověka,
jenž zapomněl slov,
abych s ním mohl rozmlouvat?“
(Čuang-c')*

Mistr Čuang-c' (369–298 př. n. l.). Společně s Lao-c'em patří k nejvýznamnějším představitelům čínského taoismu.

Duben 1984

Vzácný příteli.

Vlastně nevím, jak tě mám oslovit. Copak my jsme nějakí přátelé? Dělí nás sice tisíce kilometrů a tisíciletí času, nikdy jsme se nesetkali a setkat nemůžeme, přesto jsme si blízcí více než největší přátelé. Narodili jsme se ze stejného zdroje a zůstali mu věrni. Ta věrnost nás zvláště spojuje. Mnozí jiní se narodili ze stejného zdroje, ale kdo mu zůstal věrný? Kdo se nenechal chytit na udici nějakého slova či poznání, kdo odolal této jediné vějičce stávajícího lidského světa?

Ty jsi byl asi první, který se nenechal chytit. Alespoň jiného takového neznám. Pro tebe všechna slova byla v nedozírné dálce. Dokázal jsi je zneškodnit. Strhl jsi oponu slov, která odděluje člověka od člověka a člověka od světa. Dokázal jsi to proto, že jsi našel čisto mezi sebou a světem i mezi sebou a lidmi. Lidé ovšem to čisto nepřijali. Mají raději velká a důležitá slova.

Zbořil jsi to, co neexistuje, proto tě nelze srovnávat s žádnými bohatýry, umělci a mudrci. Vím, nicotu nelze bořit. Ten ohromný a mocný balvan „lidského světa“ či lidského brebentění prchá sám a doslova zaniká, jakmile je spatřen. Tys jej spatřil!

Teprve pak jsi chtěl s někým pohovořit.

Co bychom si řekli? Nic důležitého. Co lze říci, nestojí příliš za řeč. Rozhodně bychom však šli spolu hledat třetího, čtvrtého, pátého a tak dále. Založili bychom oázu jsoucího světa v moři nicoty... Kdo ví, jaký by tato oáza měla vliv? Kdo může předvídat její účinnost... Zde nikdo nic neví. Po protržení hrází mezi lidmi se dá očekávat všechno, nebo i nic. Avšak byl by to začátek, který přijít má, a na nějž čeká všechno živé i celý vesmír. Učinili bychom to, proč jsme na světě. To je jediné lidské dílo. Více nelze učinit.

Jsi důkazem toho, že ono nemožné je možné. Žel, najít tu oázu mohou jen živí lidé. Na ní a na nich všechno závisí. Sám člověk se v sobě neudrží a neudrží se ani ve světě.

Volal jsi tím nejtišším a nejčistším způsobem. Marně. Já řvu jako uragán. Taky marně.

Lidé jsou zakletí do nejrůznějších potvor a už byly vyzkoušeny nejrůznější klíče k jejich vysvobození. Všechny se ukázaly neúspěšné. Ani sama pravda (a tím méně její obraz) nedokázala lidskost v člověku oživit. Jeden dělal ze sebe psa, aby lidem připomenul jejich prapůvod, druhý bortil vše, co si vznešeného postavili ve svých hlavách, třetí to zkoušel nezměrnou láskou a odpuštěním, čtvrtý tancem a nepohnutelností. Já bubnuji jako nikdo, ale zdi Jericha jsou pevnější. Říkám všemcho otevřeně, naplno, a proto nejsem ani zaslechnut.

Ne, není klíče, kterým by bylo možno odemknout vězení, v němž vězí od prvopočátku své existence člověk. Kdyby takový klíč byl, dávno by byl použit a lidé by byli osvobozeni.

„Člověk je uvězněn fatou morgánou svých myšlenek či slov. Tyto pro něho všemocné přeludy se nedají z vnějšku uzavřít ani otevřít. Hradby vyrobené ze snů jsou neporazitelné proto, že se nechtějí dát porazit a odhalit.“

Klíče není, poněvadž není reálného vězení. Člověk je uvězněn fatou morgánou svých myšlenek či slov. Tyto pro něho všemocné přeludy se nedají z vnějšku uzavřít ani otevřít. Hradby vyrobené ze snů jsou neporazitelné proto, že se nechťejí dát porazit a odhalit. Není síly, která by zničila sen, jenž si umínil být realitou, nebo dokonce více než realitou. Je patrně jen jeden prostředek proti této univerzální duševní chorobě: je třeba tyto „zeskutečňující se“ lidské myšlenky SPATŘÍT. Pak teprve je možno od nich odtrhnout oči. Člověk je fascinován tím, co říká, a tuto fascinaci nemůžeme narušit a tím méně zrušit, dokud nemá „něco jiného“. Dokud nemá místo MIMO NI.

Spatřit „lidský svět“ může jen ten, kdo se nalézá mimo něj. Pro své obyvatele je neviditelný a nepřemožitelný. Jinak je všechno to věčné povídání a psaní stavěním a vylepšováním faty morgány pevně usídlené v lidské mysli.

Ty víš, jak to vypadá v lidské hlavě bez zatvrdilých přeludů. Bylo řečeno: „Hlas hrdličky slyší se v krajině naší.“ Ty sám ses připodobnil k motýlu. Nejde ovšem o hrdličku ani o motýla. V lidské krajině je slyšen a viděn celý svět a všechno v ní má stejnou míru bytí. V ní už myši nerodí hory ani sebenepatrnější kopečky. Všechno jsoucí je v jediné náruči. To věděli mnozí, ale tys na to nikdy nezapomínal. Když jsi mluvil, mluvil jsi jen o tom jediném, které je pro lidi nejméně užitečné a zároveň nejvíce nutné. Vlastně: není nic jiného, ale lidé mají jen to jiné – nejsoucí.

Prohlédl jsi fatu morgánu. Ti ostatní ji tak docela neprohlédli. To se jim stalo osudným. Tys zabil mluvícího hada v sobě. Oni jej nezabili. Tys nezapomněl, kde jsi. Ostatní dovedou docela dobře zapomínat na věčně přítomný svět. Dovedou se beznadějně prohánět v labyrintu svých myšlenek po celý svůj život. Nechci slyšet hlas sirén takového světa, tohoto světa – ano, vašeho světa. Nechci obětovat život mrtvému.

Řekl jsi: „Kde se diskutuje a argumentuje, není jasno“. Jiný z tvého rodu přímo napsal: „Dialog je jedním z prostředků zla“. Souboj myšlenek je soubojem nelidskou silou zelektrizovaných mrtvol.

Kdo neslyší hlas světa v krajině člověka, ať nemluví a neposlouchá. Třeba jej zaslechne. Kdo jej slyší, ať mluví. Mluví pak „hlasem věčného“. Ten hlas chci slyšet. O nic jiného nemám zájem. To je můj „hřích“, který mi přeludy v podobě „pravdy“ nechťejí odpustit. Nemohou odpustit nikomu, kdo se z jejich říše přetvářky a zla vyrazuje. Tehdy se proti němu sjednotí všichni.

Kdo slyší hlas světa v krajině člověka, je trestán, když něco mimo něj s „porozuměním“ vyslechne. Je trestán trestem nejvyšším: člověk, oddělený od věčného hlasu živého světa, umírá. Člověk umírá, jakmile je zachycen světem přeludů nepravého – vašeho – světa, a jakmile začne brebentit pro vaše uši. Vidět smrt člověka, spatřit najednou poskakovat před sebou jeho mrtvolu a civět na ni znamená prožít zrod strašidla. Není to příjemný pohled.

Ty jsi byl první z lidí, který se nechťel bavit se strašidly. Teprve tomu se říká odvaha. Snad by se to mohlo nazvat i jakýmsi „poznáním“. Když tuto odvahu strašidla pocítí, ihned potvrdí svou příslušnost k podsvětí. Nemohou živého člověka přijmout, neboť se nesmí spatřit v jeho očích. Začnou kolem něho tančit svůj pradávny kanibalský tanec. Je to tanec plný uraženosti, útěku i útoku. Komu se nepodaří závčas z jejich kruhu uprchnout, toho pohltí nebo se stane jejich štvancem.

Strašidla je nemožné odnaučit, aby nebyla fascinována svými i cizími myšlenkami. Jsou dětmi i otroky svých duchovních výtvorů. Z brebentění se narodila a jím žijí. Nemohou se zbavit své živé pudy a smyslu svého života zbaveného skutečnosti. Je možno na tisíce let dopředu předvídat jejich osud. Pokud si zachovají svoji podobu, nikdy nevykročí z magického kruhu, který si sama v sobě nakreslila, a v němž se po věky točí jako káča. Zastavují se až ve chvíli poslední.

Člověk jsoucí v pravdě není zasažen žádnou myšlenkou. Není fascinován tím, co říká a nefascinuje ničím druhým. Neklečí před svými přeludy, nevzývá je, nechlubí se jimi, nehájí je. Odhaluje

Obrázek z titulní strany prvního překladu díla nazvaného Čuang-c' do angličtiny. Přeložil Herbert Allen Giles 1889. (Převzato z: www.commonswikimedia.org/wiki/File:Zhuang_Zi_-_translation_Giles_1889.png?uselang=cs.)

svými slovy svět, který je za nimi. Jeho pevným bodem je „ona krajina“. V ní, jak jsi řekl, „všechno usíná ve větvích a listech“. V ní se všechno probouzí z věčného spánku a vyrůstá z místa, v němž není žádné stvoření. V ní člověk přichází na svět z nenávratna. V ní sám svět je vzkříšen ke svému vlastnímu životu. Před touto krajinou utíká vše, co nesnese bílý den.

Krajina světa je krajinou lidí. Člověk má v sobě to, co je na jejím počátku, na jejím konci i v jejím středu. Člověk je určen k tomu, aby se shledal se světem. Nezrozené a nezjevné otevírá člověka i svět. Pohybuje vším svým zapomenutím na sebe. Jakmile se setká se sebou, končí svůj běh za sebou. Pak už není kam kráčet. Pak každý krok znamená pád.

Vzácný příteli,

ani ty jsi neměl tušení o tom, jak silná a nepřemožitelná je nicota v člověku. Ještě jsi snad neměl důvod se její moci hrozit. I jiným se v pradávnu zdálo, že se může rozplynout jako sníh.

Jak nadějná byla tvá slova: „Brzy přijde velké probuzení z tohoto života. Ukáže se, že byl jen velkým snem. Blázni míní, že už jsou probuzeni, a věří, že skutečně jsou knížaty, nebo poddanými...“

Dnes se zdá pravý opak. Po tisíciletých zkušenostech, po všech marných pokusech rozptýlit zatmění v lidských hlavách, vyhlíží tento snadný úkol jako neuskutečnitelný zázrak. Lidstvo si již tak navyklo spát ve svých myšlenkách, že se snad neprobudí ani po všeobecné katastrofě, ke které všemi silami míří. Co dříve vypadalo jako, že „nepomine pokolení toto a všechny věci se stanou“, to dnes vyhlíží obráceně: pomine lidský rod, popřípadě i normální život na této planetě – a nic se nestane. Šílenství zapomenutí vědomí na sebe a na svět má konečně naději uzavřít své dějiny a definitivně skoncovat s nadějí, již byl a je člověk.

Neskutečný člověk (čili strašidlo v člověku) nemá ani tušení o tom, jakou vražednou úlohu mají jeho věčně prodlužované víry a naděje na vylepšení věcí lidských. Právě tyto naděje budují beznadějně postavení skutečného člověka v člověku. Naděje strašidel berou člověku veškerou naději. Jakmile slyším jejich utěšování, jakmile ona vidí přízraky k lepšímu, vidím už tuto ojedinělou zahradu vesmíru proměněnou v pustinu. Dokud zde na Zemi budou (i když jen v lidských hlavách), dokud budou pěstovat své naděje, není pro lidstvo a Zemi záchrany.

Vaše útěchy byly vždy nebezpečné serepetičky, které zmarnovaly život každého jednotlivého člověka. Dnes ale nevrážejí jen nůž do srdce člověka, ale chystají se zabít, co se zabít dá.

O tom jsi, dávny příteli, nemohl nic vědět. Nemohl jsi tušit, jakou moc dostanou blázni a že nebude rozumu ani moci, která by je mohla v jejich sebevražedném rozběhu zastavit. Je marné na ně křičet nebo je prosit, je marné jim nastavovat čisté zrcadlo. Než by se kterýkoliv z těchto bláznů v něm spatřil, raději se chytne toho stébla naděje, které člověka i lidstvo pohřbí.

Blázni, všechny vaše naděje vraždily a pod jejich vlajkami se páchaly veškeré nepravosti. Vždy jste volili raději smrt a sen o životě posmrtném než pravdivý život. Ve své falešné podobě můžete jen věřit v zázrak, že svému znicotnění uniknete. Žádný zázrak však falešné nemůže proměnit v pravé.

Kéž bys mi mohl, drahý příteli, pomoci. Tím, že jsi byl, že nejsi jen sen. Vyvolat byť jediného živého člověka na Zemi! Je nejvyšší čas. Strašidla sama říkají, že už je za tři minuty dvanáct. Ano, registrovat čas dovedou. Nedovedou jej ale naplnit, nedovedou čas přivést k plnosti.

Jen člověk může lidstvo zachránit. A člověk je tam, kde se jeho synové a dcery sejdou. Kde se čas naplní. Kde svět bude nalezen...

První dvě věty z díla Čuang-c' mistra Čuang-c' v kaligrafickém provedení, autorem je Doi Gōga. (Převzato z: www.commonswikimedia.org/wiki/File:Dschuang-Dsi-Zhuangzi-first-book-fish-kun.jpg?uselang=cs.)

Expedice Transylvánie 2016

Palubní deník

Jana Tichá

Tento text vznikl jako jeden z výstupů projektu Expedice Transylvánie, na jehož realizaci dostala Pražská obec unitářů grant NSČU.

Pevnost v Dévě, kde byl vězněn Ferenc Dávid. (Foto Luboš Zámeš.)

Neděle 4. 9. / Cesta

Startujeme ve 14:00 z Anenského náměstí. Expedice čítá dvanáct osob: Petr Samojký, Kateřina Samojská, Týna Ledererová Kolajová, Michal Kohout, Míša Škeříková, Jenda Škeřík, Agáta Pešková, Pavel Pešek, Luboš Zámeš, Jirka Štětina, Jana Tichá a Peter Mojžiš coby zástupce slovenských unitářů, který se připojí těsně před Bratislavou. Cestou se pokoušíme sejít obě auta u jedné pumpy, ale nedaří se: i zcela jednoduchá sms se totiž dá vykládat různě. (Peter M. to posléze komentuje: „To je ako s tou Bibliou.“) Jedeme dál, míjíme Budapešť a směřujeme na jihovýchod, večer se konečně setkáváme v Szegedu, kde přespíme v malém penzionu.

Pondělí 5. 9. / Déva

Před polednem přijíždíme do Dévy, asi šedesátitisícového krajského města. Jedeme sem kvůli citadele, kde byl v závěru svého života vězněn Ferenc Dávid (cca 1510–1579), zakladatel unitářství v Transylvánii. Citadela, jak se dá očekávat, leží nad městem na strmém kopci. Sportovnější povahy vyrážejí nahoru pěšky, ostatní se vezou lanovkou. Nahoře nacházíme znovuvystavěné ruiny pevnosti, zničené roku 1849 při obléhání maďarskými rebely. Po návštěvě citadely bylo volno, které každý využil k prohlídce města po svém. Bohužel někteří jedinci nepostřehli, že v Rumunsku je posunutý čas, a tudíž je oproti času českému, slovenské-

Náměstí v Kluži s pomníkem Matyáše Korvína. (Foto Michal Kohout.)

mu i maďarskému již o hodinu více. Zpoždění jsme nicméně dohnali a šťastně se shledali večer v Koloszváru, který se rumunsky jmenuje Cluj-Napoca a česky Kluž. Ubytovali jsme se v unitářské škole János Zsigmond v samém centru města, v internátních pokojích v podkroví. Měli jsme k dispozici i jednu společnou místnost, kde jsme si udělali improvizovanou kuchyňku a obývací, jeden večer jsme tu i zazpívali čanty za doprovodu Petrovy kytary.

Úterý 6. 9. / Koloszvár

Ráno jsme se setkali s Arpádem Furu, naším průvodcem po městě a dějinách transylvánského unitářství. Seznámil nás s historií školy, která byla založena v roce 1557 jako luteránská s Ferencem Dávidem coby prvním ředitelem, který se vzápětí nakrátko přiklonil ke kalvinismu, aby nakonec dospěl ke kritice trojičního dogmatu a stal se zakladatelem unitářství. Škola je tedy nejstarší dosud existující unitářskou institucí na světě. Současná budova, kde jsme ubytovaní, je bytelná rakousko-uherská škola s velkolepým dvouramenným schodištěm a dlouhými chod-

bami. Původní unitářská budova školy z 16. století je nedaleko a stává se první zastávkou naší prohlídky města. Pokračujeme na náměstí, je muž vévodí gotický kostel sv. Michaela, v letech 1566–1716 unitářský, nyní římskokatolický. U kostela stojí rozložitý pomník Matyáše Korvína, který se v Koloszváru narodil. V české historii není Matyáš zapsán příliš dobře vzhledem ke křížové výpravě proti bývalému tchánovi Jiřímu z Poděbrad, ale pro Maďary je něco jako pro nás Karel IV. Prohlídka města pokračuje akademickou čtvrtí jižně od centra (Koloszvár je sídlem největší univerzity v Rumunsku). Ve zdejší knihovně jsou uchovávány historické unitářské spisy včetně těch nejstarších z 16. století, které původně byly v knihovně „naší“ školy. Jak nám říkal Arpád, unitáři se snaží získat toto své dědictví zpět do správy, ale zatím se to nedaří. Nedaleko knihovny ve Farkasově ulici stojí čerstvě zrekonstruovaný kostel, jedna z nejvýznamnějších památek pozdní gotiky v Transylvánii. Před kostelem nacházíme bronzové sousoší, které dobře známe z Prahy: *Svatý Jiří bojuje s drakem*, dílo mistrů Martina a Jiřího z Kluže z roku 1373.

**Unitářská škola
Jana Zikmunda
v Kluži. (Foto
Michal Kohout.)**

I v rodném městě obou autorů ovšem stojí pouze kopie, stejně jako na druhém hradním nádvoří před katedrálou sv. Víta: originál je ve sbírce Správy Pražského hradu. Kostel ve Farkasově ulici se zapsal i do dějin unitářství, a to na nejvyšší nezvyklým způsobem coby připomínka unitářských bojových tradic. V roce 1603 unitářští obyvatelé Koloszváru zdevastovali kostel i přilehlý klášter, tehdy sloužící jezuitům, protože se tam ukrývala německá vojenská posádka. Německé vojsko vyhnali z města a otevřeli jeho brány, aby umožnili průchod nově zvolenému sedmihradskému knížeti Mosesi Székelymu. Vracíme se zpátky ke škole a na závěr si konečně prohlédneme i unitářský kostel. Překvapí nás vyšívané textilie s folklorními motivy a vyřezávané mobiliář ze světlého dřeva, všechno to vypadá spíše lidově a venkovsky, v městském kostele trochu nepatříčně. V příštích dnech zjistíme, že tahle estetika je pro transylvánské unitářské kostely typická a má svůj hluboký kulturní základ. Arpád se s námi loučí ve škole, kde nám ještě ukáže zasedací místnost a „ředitelnu“, čili pracovnu biskupa s portréty jeho předchůdců a vyobrazení významných momentů z historie unitářství. Odpoledne máme chvíli volno a večer se v „ředitelně“ scházíme na debatu s Rékou Kingou Székelyovou, unitářskou duchovně, která působí v obci na venkově. Dozvídáme se

mimo jiné, že transylvánští unitáři se stále hlásí ke svým křesťanským kořenům a dodržují některé křesťanské rituály (křest, biřmování, přijímání), kterým dávají pochopitelně poněkud odlišný obsah. Nedělní setkání má vždy hlavní téma z bible, ale v promluvě pak duchovní využívá a připomíná i jiné zdroje víry a poznání. Transylvánští unitáři mají typicky na rozdíl od nás „zděděnou“ víru, pocházejí z unitářských rodin a jsou v tomto duchu vychováni. Věřících prý ubývá. Ve škole na chodbách míváme tabla absolventů a pedagogického sboru, nejstarší jsou z konce 19. století. Na fotografiích převažují muži, ale vidíme, že už v roce 1901–1902 měla škola několik absolventek!

Středa 7. 9. / Torda a Torockó

Torda je město asi 30 km jižně od Koloszváru, kde se v (nyní římskokatolickém) kostele na náměstí v lednu 1568 konal historický sněm, který potvrdil náboženskou svobodu v Transylvánii pro čtyři hlavní vyznání: katolické, helvétské (kalvínské), luteránské a unitářské. Bylo to za panování krále Jana Zikmunda Zápolského (János Zsigmond Zápolya, škola, kde bydlíme, se jmenuje po něm) a jeho Tordský edikt je považován za první evropský historický dokument, dokládající svobodu vyznání. Mimořádně tolerantní atmosféra ovšem netrvala dlouho. Již

Unitářský kostel v Tordě. (Foto Michal Kohout.)

v roce 1570 odstupuje Jan Zikmund z trůnu ve prospěch Štěpána Báthoryho, který tak vstřícný není a v důrazu na individuální svobodu vidí ohrožení ústřední moci. Ne že by bylo unitářství zakázáno, ale Ferenc Dávid je pro jistotu zbaven úřadu biskupa a uvězněn na Dávě.

Unitářský kostel v Tordě stojí nedaleko náměstí, byl postaven roku 1792 a rekonstruován roce 1903. Autor tehdejších úprav, architekt Lajos Pákei, byl v té době hlavním architektem Koloszváru – a byl to unitář! Vedle kostela stojí stará školní budova, kterou se snaží unitáři zatím marně získat zpět. Interiér kostela s bíle natřenými lavicemi a světlým dřevem s vyřezávanými ornamenty působí vzdušně a čistě. Zase všude červené folklorní výšivky, dokonce i jednotné vyšívání obaly na zpěvníky. Místní duchovní Lajos Józsa podobně jako Kinga připomíná křesťanské kořeny transylvánského unitářství. Členem církve se člověk stává okamžikem křtu, je možno křtít děti i dospělé. Křest se děje ve jménu Ježíše Krista, který je vzorem k následování, ale nikoli božskou osobou. Unitáři jsou v mnohém podobní reformovaným křesťanům, jen nevěří v Trojici a v božství Kristovo, nevěří

Setkání s duchovním v unitářském kostele v Tordě. (Foto Jan Škeřík.)

tedy ani ve vzkříšení těla. V padesátitisícové Tordě je prý asi dvě stě aktivních unitářů a ubývá jich. Unitářství je historicky maďarská církev a v kostele se mluví maďarsky, což je jazyková bariéra, která brání získávání nových příznivců. Transylvánie, která se stala součástí Rumunska v roce 1920, byla totiž historicky uherským územím a mluvilo se tu maďarsky, dnes je ale v transylvánských městech nadpoloviční většina rumunského obyvatelstva. Na svatbách či pohřbech proto Lajos mluví maďarsky i rumunsky, společnost při nich bývá jazykově smíšená. Počet věřících klesá i proto, že mladí lidé odcházejí z Rumunska jinam do Evropy, vrátí se třeba, aby dali pokřtít dítě, ale zase odjedou. Loučíme se s Lajosem a rozcházíme se na oběd. Petr S. připomíná: „Všichni seřídít hodinky podle kostela, unitáři tady mají vlastní čas!“ Koukneme nahoru a skutečně, „věčné hodiny“ namalované na kostelní věži ukazují stabilně 10:30.

Z Tordy odjíždíme do vesnice Torockó (rumunsky Rimetea), kde se dosud 76 % obyvatel hlásí k unitářství. Torockó je ale zajímavé i jako příklad mimořádně zachovalé historické

vesnice s jedinečným urbanistickým rozvrhem a intaktně dochovanými domy z 18. a 19. století, právem je navrženo na zápis do Světového dědictví UNESCO. Nám se ovšem vrylo nesmazatelně do paměti především díky výstupu na krasovou skálu nad vesnicí, přičemž jsme zdolali převýšení asi šest set metrů. Odměnou nám byl nádherný výhled do daleka a Torockó jako na dlani.

Čtvrtek 8. 9. / Ségesvár – Saschitz – Viscri – Brašov

Ségesvár (rumunsky Sighisoara) – rodiště Vlada Tepese, proslulého pod přezdívkou Dracula, je malebné město, jehož středověkým centrem je rozsáhlá pevnost posazená na skále nad řekou. Ve městě jsou dva unitářské kostely. Nalézáme ten správný, kde nás očekává duchovní Jakab Benedek s manželkou. Jsou to rodiče Csongora Benedeka, který navštívil Prahu s transylvánskou výpravou na jaře letošního roku. Kostel v předměstské zástavbě rodinných domků pochází z let 1934–1936, má zeleně natřené lavice, opět známé červené výšivky

Setkání v unitářském kostele v Ségesváru. (Foto Michal Kohout.)

Ulice ve vesnici Torockó, kde se více než 70 % obyvatel dodnes hlásí k unitářství. (Foto Jan Škeřík.)

na bílém plátně, vyřezávaný stůl. Benedekovi bydlí v domku hned vedle kostela. Unitářů v Ségesváru je asi devět set, ale zdaleka všichni do kostela nechodí. Mají bohoslužby každou neděli, jinak žádný program v týdnu, jen občas ještě sobotní setkání. Chodí spíš starší lidé, mladých jen málo – „Young people moved to Europe“, vysvětluje pan Benedek. Promluvy jsou v maďarštině, ale svatby a podobně jsou dvojazyčné, maďarsko-rumunské. Pan Benedek vyučuje také náboženství na zdejší státní základní škole, kde jsou žáci z maďarských i rumunských rodin, nejen unitáři. Školy standardně nabízejí výuku náboženství, učitelé jsou různých vyznání. Rodiče mohou říci, že si výuku náboženství pro své dítě nepřejí, ale jen málo dětí na náboženství nechodí.

Saschiz – naše první opevněná vesnice, či přesněji řečeno opevněný kostel. Ještě jich navštívíme několik (celkem jich je v Transylvánii více než sto padesát). Je to unikátní stavební typ, který začal vznikat ve 12. století na obranu proti tatarským nájezdům, pak byl ještě zdokonalený proti vojensky vyspělejšímu Turkům. Princip je jednoduchý: kostel je uzavřený uvnitř

hradeb, které mohou být zdvojené a vysoké až čtyři patra, někdy je doplňuje i příkop. Obyvatelé vesnice se v případě ohrožení shromáždili uvnitř a přečkali zde, dokud nebezpečí nepominulo. To mohlo trvat dost dlouho, takže kostelní věže zároveň sloužily jako zásobárny potravin, v nižších patrech byla sýpka, nahoře ve věži visel špek a šunka. Tak byly nejlépe chráněné před nepřitelem i zkázou, kterou by mohlo způsobit teplo či vlhko.

Cesta po silnici čtvrté až páté třídy vzbuzovala dojem, že jeden z nejkrásnějších opevněných kostelů, kostel ve Viscri, leží úplně mimo civilizaci. Poměrně velká a kdysi evidentně blahobytná vesnice byla založena podobně jako Torockó a Saschiz ve 12. století transylvánskými Němci, kterým se říká Sasové, ačkoli přišli z Porýní. Pozval je uherský král Géza, aby pomohli střežit hranici proti Tatarům. Expozice ve Viscri ukazuje výstižně jejich kulturní a hospodářský přínos. Transylvánští Němci vyvinuli originální způsob společenské organizace, říkali mu „Nachbarschaft“, sousedství. Každá vesnice, založená kolonisty podle jednotného konceptu, byla rozdělena na několik úseků. V rámci jednoho

Dálkový pohled na Torockó. (Foto Michal Kohout.)

úseku-sousedství platilo kolektivní rozhodování i vlastnictví půdy: byla to strategie přežití uzavřené komunity v rizikovém prostředí. Vždy jednou za rok se například losovalo, kdo bude kde hospodařit, aby nikdo nebyl dlouhodobě znevýhodněn špatnou půdou. Pokud půda ležela ladem, byla přidělena někomu, kdo se o ni bude starat, totéž platí o prázdných domech. Komunity měly systém podpory vdov, sirotků a nemocných, společná zařízení na určité práce, které se nedaly obstarat individuálně, společné nádoby na svatby, pohřby a podobně. Společenská soudržnost byla prioritou: za porušení pravidel byly sankce, například když někdo nepřišel sousedovi na pohřeb bez závažného důvodu, musel zaplatit pokutu do společné kasy. Transylvánští Němci žili dlouho poměrně izolovaně, s jinými etniky se nemíchali. Ještě před sto lety žilo v Rumunsku na tři sta tisíc Němců, po druhé světové válce začal exodus, který v 90. letech zesílil, takže dnes tu zůstává jen asi dvanáct tisíc převážně starých lidí. Ve městech tvořili Němci tradičně kulturní vrstvu, společenskou a ekono-

mickou elitu. Nebyli ovšem unitáři, nýbrž luteráni. Maďaři byli typicky unitáři nebo kalvinisté, Rumuni ortodoxní. Nejspíš kvůli dlouhotrvajícímu ohrožení ze strany Turků vládla v Transylvánii na evropské poměry mimořádná náboženská tolerance. Nejsou výjimkou ani tři nebo čtyři různé kostely ve vzájemném sousedství v jedné vesnici. Dokonce byly i případy, kdy si komunity kostely navzájem půjčovaly: ve vsi byl jeden malý a jeden velký kostel, tak se střídaly po roce nebo dvou v tom, kdo bude ve velkém kostele, a s tím se střídal i starosta obce.

Po dni nabitém zážitky a informacemi přijíždíme večer do Brašova, kde se naším dočasným útočištěm stane moderní komplex unitářského kostela spojený s bytovým domem a komunitním centrem. Kostel a bytový dům pocházejí z 30. let 20. století a je to na svou dobu radikální architektura. Bydlíme v budově komunitního centra, které nedávno prošlo rekonstrukcí. Po přivítání a posezení s místním duchovním Benedekem Andrásim vyrážíme na večeri a užít si atmosféru nočního Brašova.

Pátek 9. 9. / Bran – Harman – Prejmer

Nedaleko Brašova je hrad Bran, jedna z nejnavštěvovanějších rumunských památek. Je proslulý jako údajné sídlo Draculy, který tu ale nikdy nebydlel. Zato zde v první polovině 20. století ráda pobývala královna Marie, vnučka britské královny Viktorie, provdaná za rumunského krále Ferdinanda I. Byla to nevšední žena s rozmanitými zájmy a její osobnost připomíná expozice v někdejších obytných prostorech. Pro nás je zajímavé, že romantické stavební úpravy hradu svědila českému architektovi Karlu Límánovi, který již od roku 1894 působil u rumunského královského dvora a zemřel ve věku sedmdesáti čtyř let roku 1929 v Brašově. Pod hradem Bran jsme si prohlédli muzeum lidové architektury v přírodě a pokračovali dál prohlídkou opevněných kostelů. Cestou po silničním okruhu na severním okraji Brašova nás překvapilo stádo ovcí v protisměru, které ovčáci hnali právě tudy nejspíš proto, že se jinde nedala překročit říčka, kterou jsme právě přejíždě-

li. Dřevěné vozy tažené koňmi nebo oslíky jsou v Transylvánii běžnou součástí silničního provozu, ale ovce jsme takto viděli jen jednou.

Opevněné vesnice Harman a Prejmer patří k nejzajímavějším. Obě jsou upravené částečně jako muzeum. Zejména Prejmer je vlastně malé městečko uvnitř hradeb: ve čtyřpatrovém labyrintu, propojeném dřevěným lešením se schody, je dvě stě sedmdesát místností. Vedle obytných buněk (několik jich je nainstalovaných i s nábytkem, oblečením a dalšími věcmi) tady byla i škola, pekárna a dokonce i hřbitov.

Sobota 10. 9. / Belin – Dârjiu – Székelykeresztúr

Vydáváme se na zpáteční cestu do Koloszáru. Nejdříve se zastavíme ve vsi jménem Belin, kde žije unitářský duchovní Albert Kozma, s nímž se Týna a Petr setkali v USA. Víska o několika desítkách domů má hned čtyři kostely, všechny pěkně v řadě za sebou, případně i s příslušnými hřbitovy. Největší a nejnovější je

Náboženská tolerance v praxi: dva ze čtyř sousedících kostelů různých denominací ve vsi Belin.
(Foto Jan Škeřík.)

Unitářský kostel a obytný dům v Brašově.
(Foto Michal Kohout.)

rumunský ortodoxní s nezaměnitelnou bílozlatou bání. Nové ortodoxní kostely jsme viděli po cestě dost často. Rumunské obyvatelstvo, které v Transylvánii přibýlo zejména v 2. polovině 20. století a početně převýšilo původní Maďary, také nemohlo za komunismu svobodně projevit svou víru a teď si to vynahrazuje. Nedaleko Belinu zastavujeme v Aita Mare, kde konečně vidíme první opevněný unitářský kostel, navíc první v dosud zchátralém stavu, neopravený. Snad na něj také brzy dojde řada. Bohužel se nemůžeme dostat dovnitř hradeb, zřejmě pro naši bezpečnost je zamčeno. Před kostelem vidíme několik „totemů“, asi třímetrových štíhlých dřevěných sloupů o čtverhranném průřezu s vyřezávanými ornamenty. Podobné už jsme viděli u kostelů v Ségesváru i v Tordě. Obvykle je na nich nějaké jméno a letopočet. Tady to vypadá, že každý, kdo se ve vsi dožil padesáti let, má svůj totem. Na jednom bylo dokonce pod sebou vyřezáno: 1953 – 2003 – 2013 a zbývalo dost místa na pokračování. Ještě víc „totemů“ jsme viděli na hřbitově, kde fungují jako náhrobky. Nazítří v Debrecenu se konečně dozvíme, co ty záhadné sloupy znamenají.

Kazatelna v unitářském kostele v Dârjiu.
(Foto K. Ledererová Kolajová.)

Setkání s unitáři v Debrecenu. (Foto Luboš Zámeš.)

Pokračujeme do Dârjiu, kde nás čeká poslední opevněný kostel, tentokrát jediný unitářský zapsaný na seznamu UNESCO! Je mimořádný po stavební stránce i svou výzdobou, pozdně gotickými freskami s legendou o sv. Ladislavovi. Uprostřed kostela je stůl a vyvýšená kazatelna s nápisem, který jsme viděli už víckrát: „Egy az

isten“, Bůh je jeden. Kostel slouží místní unitářské obci a jeho vybavení vypadá podobně jako v ostatních kostelích, které jsme navštívili: dvě řady lavic, kazatelna, přehozy z bílého plátna s výšivkami křížkovým stehem, jen tentokrát v modré barvě, a stejně zdobené plátěné potahy na zpěvníky. Většina zpěvníků, které jsme

Opevněná vesnice Prejmer. (Foto Kateřina Samojská.)

Posezení s duchovním v Brašově. (Foto Luboš Zámeš.)

v kostelích viděli, byla vydaná ještě v 70. letech 20. století v Koloszáru. Jsou menšího formátu, ale podstatně silnější než naše pražské *Písně unitářů*, knížečky o zhruba dvou stech stranách obsahují písně jistě zpívané už několik staletí. Na zpáteční cestě se ještě zastavíme v městečku Székelykeresztúr, které je sídlem unitářské střední školy Liceul Unitarian Berde Mózes.

Neděle 11. 9. / Debrecen a zpátky domů

Vyjíždíme už v sedm hodin ráno a zanedlouho přejíždíme hranice do Maďarska, abychom stihli nedělní shromáždění unitářů v Debrecenu. Místní kostel je součástí jednopatrového domu na jedné z hlavních ulic města. Prostředí je o poznání civilnější než v transylvánských kostelích. Méně lidových výšivek, zato více fotografií z putování po stopách Sikulů v Transylvánii: celkově připomíná spíš evangelickou modlitebnu. Shromáždění probíhá podobně jako u nás, písně střídají čtení a promluvu, s tím rozdílem, že základem je čtení z bible. Mají tu sice kazatelnu, jak je i v transylvánských unitářských kostelích obvyklé, ale reverend mluví od stolu. Účast není příliš početná, osm dospělých a tři

děti. Po shromáždění předáváme dary (beche-rovku a sušenky) a pokračujeme v debatě nad výbornou kávou. S dobrou angličtinou se nám věnuje jeden místní člen, András Csíki. V zahradě mají kromě fíkovníku, obsypaného zralými plody, také jeden zrzavý dřevěný totem. Ptáme se, co tyhle sloupy znamenají, a konečně se dozvídáme, jak to je. Jsou typické pro Sikuly, maďarské etnikum pocházející z Transylvánie. Pořizují se k nejrůznějším příležitostem, symboly na nich mají svůj pevný ikonografický význam, je to vlastně jakési prostorové znakové písmo. Zhotovitel sloupu chce znát zadání, k jakému účelu je pořizován, a podle toho vybere symboly. Debrecínští unitáři jsou původem Sikulové, každoročně slaví Sikulský den a při té příležitosti nechali vztyčit tento sloup v roce 2015. Tak se s ním a s našimi maďarskými hostiteli na závěr vyfotografujeme a vyrážíme na zpáteční cestu. Do Prahy dojíždíme pozdě večer, utahaní, ale spokojení. Byl to báječný výlet: poznali jsme kus Evropy, o kterém většina z nás měla jen chabou představu, a získali spoustu nových poznatků o historických kořenech unitářství i jedné jeho současné podobě.

„Kam kráčí“ transylvánské unitářství?

Kristýna Ledererová Kolajová

Po návratu z Expedice Transylvánie mi hlavou vířilo mnoho rozporuplných myšlenek. Na jednu stranu jsem byla nadšená z toho, že jsme mohli zažít tolik bezprostředních setkání s nejstarším zdrojem světového unitářství, a na druhou stranu jsem nemohla potlačit určité pochybnosti o tom, zda ještě dnes dokáže být tím, čím bylo dříve – ohniskem živého náboženského proudu. A samozřejmě to vše i s ohledem na naše české unitářství – malé a s mnoha problémy; některými ryze specifickými, jinými srovnatelnými s dalšími unitářskými zeměmi.

Než jsem se do Transylvánie vypravila, doufala jsem, že inspirace takřikajíc „od zdroje“ pro nás může být dost užitečná. Jenže pobyt v „unitářské Mekce“ (alespoň pro mne) snad otevřel víc otázek, než nabídl odpovědí. Chtěla jsem si sama pro sebe tyto ambivalentní dojmy nějak uspořádat, a tak vznikl následující text. Především, že není objektivní. Je to jen můj osobní pohled na věc, ale možná může přispět k podnícení dalších úvah našich členů o tom, co vlastně jako unitáři jsme, jací být chceme, co vlastně čekáme od naší budoucnosti a co pro ni uděláme.

Asi každý český unitář ví, že Transylvánie byla jedním ze dvou míst, kde se zrodilo unitářství, a to ještě o dost dříve než v Anglii, která je tou druhou lokalitou. V Transylvánii se tak stalo již těsně po polovině 17. století, v ostrovním království, chceme-li být důslední, v podstatě až v roce 1775 – tedy o víc jak století později. Nesmírně zajímavé je, že se tyto dva zdroje, anglo-americký a transylvánský, z nichž dnešní světové unitářství stále čerpá, vyvíjely naprosto odděleně až do 19. století, a pokud chceme mluvit o významnějších a častějších kontaktech, můžeme si to dovolit teprve v souvislosti se stoletím dvacátým. Unitářství v Transylvánii tak zůstalo v mnoha věcech velmi osobité

Znak transylvánských unitářů. (Foto KLK.)

a z určitého úhlu pohledu věrné svým liberálně-křesťanským kořenům, zejména co se systému, liturgie i přístupu členů k víře týká.

ZŘÍZENÍ

Rumunsko-maďarští unitáři nazývají hlavu své církve stále biskupem a ostatně i samotné označení církev, které oficiálně užívají, svědčí o křesťanském prapůvodu unitářství. Velká většina mladších unitářských organizací včetně nás se naopak od termínu církev úmyslně odklonila a raději si říkájí náboženské společnosti. Také celkové uspořádání transylvánské unitářské církve je jiné než ve většině dalších zemí s unitářskou tradicí. Je presbyterní, což znamená, že v čele

sboru stojí volený kolektivní orgán, přičemž samotné sbory se dále sdružují do vyšších celků, opět řízených kolektivními orgány, které jsou obsazovány delegáty ze sborů. Nejvyšší orgán církve se nazývá synod. Je to jakýsi přechodový typ mezi historicky tradičnějším zřízením episkopálním (typickým například pro katolickou církev), postaveným na autoritě kněží a biskupů a správě celé církve jejich prostřednictvím, a kongregačním zřízením, na něž jsou od svých počátků zvyklí unitáři například v USA i u nás. Kongregační zřízení je vlastně demokratický způsob vedení církve, kdy každý sbor je nezávislý, a to i na vyšší církevní moci. Nejvyšším orgánem sboru jsou členové sboru samotní, kteří si ze svého středu volí užší vedení. Postavení duchovního, který je vybírán sborem, je v tomto zřízení služební – není prostředníkem mezi Bohem a lidmi jako u episkopálního zřízení.

LITURGIE A VEDENÍ BOHOSLUŽBY, SAKRÁLNÍ PROSTŘEDÍ

Liturgický rok transylvánských unitářů v četných prvcích dosud vychází také z křesťanské věrouky: unitáři zde dodržují (alespoň ve všech sborech, které jsme navštívili a kde jsme se ptali) eucharistii, tedy svaté přijímání. Zdejší unitář by je měl absolvovat čtyřikrát ročně. Stejně tak i další církevní obřady vyplývají z křesťanských svátostí, konkrétně křest a biřmování. Ty u křesťanů právě spolu s přijímáním patří k zásadním rituálům, které věřícího začleňují do církevního společenství, a místní transylvánští duchovní nám to vysvětlovali podobně. Vnímají to tak, že tyto úkony dělají z člověka plnohodnotného příslušníka sboru. Naproti tomu (nejen) náš středobod liturgického roku, pokud to tak lze nazvat, Květinovou slavnost, tu místní vůbec neznali. Na tom je zřejmé, že pro konzervativnější formu unitářské víry je i v 21. století zásadní symbolicky neustále obnovovat a upevňovat vztah k božskému, zatímco u modernější pojatých unitářských společenství je na stejné úrovni důležité společně sdílet a symbolicky utvrzovat vztahy mezilidské, tedy všeobecné bratrství.

Transylvánská liturgie shromáždění je také formou bližší křesťanské než všem ostatním

Unitářský kostel v Kluži. Vejít do unitářského kostela a zažít pocit sakrální architektury typické spíše pro křesťanství... Na to nejsme úplně zvyklí. (Foto KLK.)

unitářským, které jsem měla možnost poznat. Je to dané už prostředím. Sbory zde mají dlouhou, často mnohasetletou historii, tudíž až na výjimky užívají tradiční sakrální architekturu, historické chrámy, kostely a kostelíčky, které od křesťanských odlišíte jen podle detailů: Hvězda nad kupolí věže namísto kříže; vždy někde na viditelném místě, ne-li na průčelí kostela situovaný nápis *Egy az Isten (Bůh je jeden)*; nepřítomnost oltáře; výzdoba spíše lidově řemeslná než s náboženskou tematikou... Jinak ale na zběžný nebo řekněme laický pohled velký rozdíl nezažnamenáte. U výjimečnějších příležitostí (nikoli při běžných nedělních shromážděních) zde duchovní promlouvají z klasické vyvýšené kazatelny, četné až pravidelné je užívání bible v rámci

Unitářský kostel v Debrecenu. Kazatelna k maďarskému unitářství patří. (Foto KLK.)

shromáždění: tematicky, pro předčítání... To je pro nás také zvláštní. (Což například duchovní v Debrecenu rychle pochopil a neopomněl zdůraznit, že jeho z bible vybrané téma promluvy může být inspirativní pro všechny, nejen pro křesťany.) Duchovní také oblékají tradičnější taláry, než jaké známe my.

Formální prvky však nejsou tolik důležité, jako to že shromáždění (alespoň z mého hlediska) nemají naši nebo anglo-americkou živost. V mnoha ohledech jsou vlastně tak tradiční, až jsou trochu nudná – scházel mi jakýkoli potenciál oslovit mladé, pokusit se ze strany duchovního o interakci s věřícími, vztáhnout téma k aktuální situaci či dění, zaujmout.

VZDĚLÁVÁNÍ A UMÍSTOVÁNÍ DUCHOVNÍCH

Této problematiky jsem se dotkla již v pasáži o způsobu zřízení. U presbyterního uspořádání je přirozeně menší dynamika vztahu sboru a jeho duchovního, protože sbory si duchovního sami nevybírají. Duchovní málokdy mění své působíště, a nejsou tudíž sborem ani tlačeni do práce na jeho rozvoji. (Byť duchovní nemá tak jednoznačně svrchované postavení vůči sboru jako například v katolické církvi a na vedení se

určitým způsobem podílejí i laici.) To znamená, že konkrétně v Transylvánii je bohužel velmi málo sborů vedených mladými a aktivními duchovními. Působí to ještě paradoxněji, když si uvědomíme, že Rumunsko má oproti zemím s menší unitářskou základnou velkou výhodu v tom, že zde existuje vlastní unitářský vzdělávací systém na úrovni středoškolské i vysokoškolské, který unitářské duchovní připravuje. (Za všechny instituce jmenujme alespoň ty nejdůležitější: Unitářský institut a Protestantskou teologickou fakultu v Kluži.)

Naše, tedy kongregační zřízení mi v tomto porovnání vychází jako jednoznačně zdravější, ovšem naproti tomu vzdělávání duchovních i laiků je zatím náš velký problém. Externě lze jen s velkými obtížemi zajistit přesně to, co chceme (pominu-li možnost studií na zahraniční unitářské instituci), a vlastními silami jsme toho dosud nebyli schopni. Snad se i nám v tomto ohledu začíná blýskat na lepší časy a projekt Unitářské akademie nám v této sféře pomůže. Je to však hodně složitý úkol a já doufám, že se podaří jej postavit jako životaschopný i díky zamýšlenému partnerství se zahraničními unitářskými školami s dlouhou tradicí, jako je třeba právě klužský Unitářský institut Jana Zápolského.

Benedek András z brašovského sboru je jedním z mála mladších duchovních, kteří byli na své místo dosazeni ještě předtím, než původní duchovní složil svůj úřad a odešel na odpočinek. (Foto KLK.)

SBORY

V tomto ohledu můžeme k rumunským unitářům vzhlížet s oprávněnou úctou. Jejich sbory jsou mnohasetčlenné i tisícihlavé. Má to však své „ale“: Počty unitářů zde totiž kontinuálně klesají. Celkem je v Rumunsku zhruba sto čtyřicet sborů a šedesát pět tisíc unitářů, ovšem jak jsme měli možnost všude, kde jsme se setkali s místními, zjistit, členů ubývá a mnohde až o desítky procent během posledních deseti let. Je to o to smutnější, že duchovní, byť angažovaní na celé úvazky, zde nemají příliš mnoho práce a rozhodně si ji sami aktivně nevyhledávají. Společné s naší tradicí je vedení každotýdenních shromáždění. (Zde – a vlastně stejně tak i v dalších tradičních unitářských zemích – jednoznačně nedělních. V tomto ohledu jsou naopak výjimkou spíše české obce, pomineme-li pražskou.) Duchovní se v Transylvánii také často starají o veškerou administrativu sboru. Ovšem pokud byste čekali nějaké další pravidelné programy, čekali byste marně. Když jsme v Debrecenu narazili na program matek s malými dětmi v unitářském kostele, byla jsem velmi potěšená, ale jak se bohužel záhy ukázalo, místní unitářský sbor svůj kostel jen v době, kdy jej

nevyužívá sám, pronajímá jedné z protestantských církví, která má mnohem životaschopnější členskou základnu.

S členskou základnou máme bohužel hodně podobný problém (sice neklesá, ale ani příliš neroste – a zejména neroste v potřebných sociálních kategoriích), jen mám pocit, že rumunští unitáři si jej zatím neuvědomují jako tak palčivý, jak jej vnímáme u nás. Mohou si to dovolit, zatím stále jich jsou desetitisíce, a to je asi důvod, proč také zatím žádnou větší či koncepčněji pojatou aktivitu v tomto směru nevyvíjejí. Žádná touha po dynamice, ani shora, ani zdola. Pozitivní na tom je, že všude panuje velmi poklidná atmosféra, která může poskytovat pomyslný azyl duši zahlcené dnešním hektickým světem.

Můj dojem byl, že tímto vymíráním unitářství jsou nejvíce ohrožena spíše malá a střední města. Ve velkých jsou tradiční unitářské instituce, tam se mladí členové udrží. Na vesnicích je naopak život ještě vedený v duchu tradičnějším než u nás a chodit do kostela (třeba unitářského) je tam prostě samozřejmé. Ovšem v malých městech je to o poznání horší.

Tento vývoj jen dokresluje další rozdíl, na nějž jsme v Rumunsku narazili: Zatímco u nás se běžně člověk unitářem stává v průběhu života

(anketa, kterou jsme v Tvůrčím životě pořádali, ukázala, že méně než 10 % českých unitářů přivedli k unitářství rodiče), zde se většina unitářů „unitářem již rodí“. To může být jedním z důvodů, proč transylvánské unitářství není z mého pohledu příliš připravené oslovovat nové lidi jako potenciální členy. Ale své úskalí má i naše situace, totiž že zatím vlastně nejsme schopni pracovat s celými rodinami. Obě věci jsou z dlouhodobé perspektivy bohužel špatné.

Zdejší unitáři mají – snad jednak díky dlouhé tradici, jednak i kvůli tomuto fenoménu (že unitářem se zde člověk rodí) – mnohem menší potřebu diskutovat o pojetí své víry. Zkrátka mají věci za dané a respektují a přijímají je tak.

ETNICKÉ SOUVISLOSTI

Asi je známo, že rumunští unitáři jsou vlastně Maďaři, přesněji řečeno zdejší sbory jsou všude tvořeny výlučně maďarskou národnostní menšinou. Unitářství zde má tudíž hodně silné nacionální konotace, ještě umocněné tím, že Maďaři, kteří se stejně jako Rumuni považují za původní obyvatele Sedmihradska, zde byli v moderní historii dost utlačováni. Začalo to po Trianonské dohodě, kdy velká část Maďary obývaných území připadla Rumunsku (včetně právě Sedmihradska) a pokračovalo například i za komunistického režimu, kdy zde ze strany úřadů i státu probíhala nucená a poměrně drastická rumunizace. Maďarské uvědomování si svých kořenů a hrdost na svůj národ je fenomén, který dává místnímu unitářství obrovskou a živou sílu, ale může být i tím faktorem, který ho začne ohrožovat.

Sílu proto, že asi na světě neexistuje pevnější pouto, než když se spojí víra a pocit sounáležitosti se svým národem, předky, kulturou a tradicemi. Však to také ze všech unitářských sborů v Transylvánii číší: kam se v kostele podíváte, tam uvidíte výzdobu z ručních lidových výšivek (červené nebo modré na bílém plátně). V podstatě jsme nenašli sbor, kde by jimi nebyla ozdobena první řada lavic, obaly zpěvníků, kazatelna i oltářní stůl a mnohde se nacházely i na dalších místech chrámu. A pak lidové řezby: lustry, svícny, zdobné reliéfy na zdech, na kůru. Zdejší unitáři nás na několika místech shodně

Unitářský kostel v Kluži. Lidová kultura a oltářní stůl. O takovou symbiózu v unitářské Transylvánii není nouze. Oltářní stůl zde podpírají dvě ženské a dvě mužské figury, zástupci původních obyvatel regionů Rimetea a Odorheiu Seciusesc. Národnostní prvek tak u tohoto stolu symbolicky tvoří oporu unitářství. (Foto KLK.)

upozorňovali, že to bylo důležité zejména za komunismu, jako taková tichá forma protestu – přihlášení se ke svým maďarským kořenům (lidová kultura byla samozřejmě poměrně tolerovaná, maďarská menšina nikoli). Za dvě hlavní a národnostně nejsilnější lokality, z nichž pocházejí zdejší unitáři, je považována oblast okolo vesnice Torockó (Rumunsky Rimetea) ležící jižně cca 25 km od Kluže, která je na čekatelském listu k zapsání do Seznamu světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO, a pak okolí sikulské obce Székelyudvarhely (Odorheiu Seciusesc), nacházející se cca 35 km vzdušnou čarou východně od Sighișoary.

A proč tedy zároveň vnímám toto silné provázání unitářství a etnického původu i jako určitý zdroj ohrožení? Zdejší unitáři mají jako liturgický jazyk pouze maďarštinu a to je velká překážka šíření unitářských myšlenek mimo jejich vlastní kulturu. Maďaři zde jsou samozřejmě bilingvní, ale podle jejich vyjádření je dnes takřka nemyslitelné všechny unitářské texty, zpěvníky, terminologii a tak dále překládat do rumunštiny, a tak mají v tomto možném směru expanze zavřené dveře. Maďarů je dnes v Rumunsku cca 7 %, byť právě v Transylvánii (a pak v Banátu) jich žije nejvíc, v některých oblastech i převažují. Jenže jsou přece jen minoritou, a kdyby dokázali svým náboženským zaměřením oslovit i rumunskou většinu, možná by měli prosperitu zajištěnou...

BUDOUCNOST?

Zjednodušeně by se nabízel názor, že se svým „bohorovným“, nikterak akčním přístupem nemůže transylvánské unitářství dlouhodobě obstát. Že se časem, možná již za několik desetiletí, bude nevyhnutelně potýkat s ob-

rovskou regresí, která je zastihne nepřipravené... A vlastně se společně s tím vtírá trochu i pocit hrdosti nad tím, že v naší zemi se alespoň aktivně snažíme tento vývoj (který má v mnoha ohledech podobné příznaky) otočit. Jenže vezmeme-li do úvahy více faktorů, je jasné, že toto srovnání pokulhává. Transylvánci mají tak početnou a širokou základnu, že s ní nepříznivý vývoj tak snadno neotřese. Naproti tomu české unitářství, v podstatě od druhé poloviny 40. let neustále oslabované, je dnes tak křehké, že ani mnohé v současnosti nadějně začaté reformy ještě po dlouhou dobu nedokážou zaručit, že vůbec přežije. Občas mám pocit, že stačí „jedno zlostné kopnutí“ a naše Unitaria se i se všemi nadějemi pro budoucnost zhroutí. To Transylváncům ani náhodou nehrozí. Protože pro uvědomování si vlastní identity, pro její zachování a porozumění jí, má transylvánské unitářství mnohem lepší základy. A to je alespoň pro mne ta nejpodstatnější inspirace nabytá expedicí za transylvánským unitářstvím. Až toto také dokážeme, můžeme si být svou budoucností mnohem jistější.

Obec širšího společenství

Rozhovor s předsedou obce Martinem Aglerem (MA) a duchovním Petrem Samojským (PS).

Obec širšího společenství je v mnoha ohledech specifická. Co považujete na naší obci za cenné a za důležité? A pak také co považujete za její slabé místo?

PS: Naše obec byla založena pro ty, kdo se z jakéhokoli důvodu nemohou nebo nechtějí zúčastňovat aktivit ve stávajících obcích, to je obecně známo. Méně známo je, že dalším důvodem byla potřeba zpružnit způsoby vzniku nových obcí. OŠS je připravena asistovat skupinám jednotlivců, které se objeví prakticky kdekoliv, v cestě k vytvoření autentické unitářské obce. V tomto ohledu je slabým místem omezená možnost dát o sobě vědět, čili propagace.

MA: Velmi cenným aspektem naší obce je možnost zapojení širšího společenství lidí, kteří jsou z nějakého důvodu mimo silné celky ostatních obcí na území České republiky. To je z mého pohledu nejen cenné, ale i nesmírně důležité.

Slabým místem, byť se to v rámci řízení obce může mnohdy jevit jako její výhoda, je fakt, že jsme každý z jiného koutu země. Tedy výhoda elektronické komunikace je i nevýhodou pro tvorbu společných programů a zejména pro tradiční osobní setkávání lidí. Osobní interakce nám jednoznačně chybí.

Jaké aktivity obce byste vyzdvihli nad ostatní – takové, které třeba mohou být inspirativní jiným?

MA: Jednou z našich hlavních aktivit je velmi živá vydavatelská činnost. V dnešním elektronickém světě, jehož je i naše obec konzumentem, je papírová forma sdělení, učení, vědění a radosti nesmírně důležitá. Ano, tato činnost je do značné míry dána několika málo lidmi v naší obci, ale to je v kontextu toho, jak jsi formulovala svou otázku, méně podstatné.

Víkendové duchovní setkání ve Svatoňovicích nazvané Chrám přírody, březen 2016. (Foto archiv KLK.)

Putování z cyklu Domov a krajina, téma Domov – krajina melancholie. Promluva duchovního Petra Samojského pod širým nebem u takzvané Husovy kazatelny, květen 2016. (Foto L. Záměš.)

Druhou velmi podstatnou aktivitou jsou naše putování českou krajinou. Ovšem ta nyní, po osmi letech existence, musí doznat podstatných změn, neboť jejich stávající podoba je již příliš dlouho stejná a jak z hlediska jejich organizátorů, tak účastníků je třeba vnést do tohoto jinak velmi oblíbeného projektu oživení.

PS: K tomu, co říká Martin, bych doplnil Slovo na cestu (www.slovonacestu.cz), protože to je taková naše vlajková loď. Vlastně už hodně dlouho cizelujeme jeho podobu, protože to je základ pro naši činnost. Je to naše pravidelné shromáždění – a kdokoli se k nám může přidat každou neděli v 9:00 středoevropského času. Nevýhodou je, že je to po internetu, výhodou zase ale to, že můžete být třeba doma pod peřinou nebo někde v přírodě a také že se připojit můžete kdykoliv v dalším čase.

A pak bych přidal naše dopisovací kurzy, www.seminarspirala.cz, které jsou určeny především pro zájemce o spiritualitu a opět umožňují sdílení a vzájemnou komunikaci v průběhu vzdělávání v základních duchovních tématech a otázkách.

Co bude v OŠS nového pro rok 2017?

MA: Jak jsem zmínil výše, chceme pokračovat v nakladatelské činnosti, chceme inovovat naše putování a více energie bude namířeno na projekt Sezdanka. Na sklonku letošního roku jsme rozvinuli velmi významnou aktivitu Unitees, což je projekt, jehož cílem má být ve spolupráci s Pražskou obcí vytvoření skupiny mladých.

PS: Zbrusu novým projektem na příští rok bude Kompas, čili každodenní inspirace pro všechny, kdo se přihlásí. Odběratelům přijde každý den e-mailem duchovní inspirace v podobě krátkého textu a obrázku spolu s několika podnětnými otázkami. To pak lze využít k osobní reflexi, preposlat tomu, kdo by takový podnět mohl zrovna potřebovat, a tak podobně.

Jedním z výrazných specifík OŠS jsou víceleté projekty, tedy tematické cykly, k nimž je navázáno více druhů aktivit. Letos dobíhá třetí z nich. Myslíte, že se osvědčily a má smysl v nich pokračovat?

PS: Takové tematické pojmání programů je v NSČU ojedinělé a nám se to ukazuje jako dobrá cesta. V OŠS nám několikaleté cykly umožňují vkládat přesah a hlubší smysl plynoucím rokům. A tím spíš, že jsou vždy podepřeny konferencemi a publikacemi, čímž se snažíme přispívat veřejnému životu a společenským tématům důrazem na duchovní hodnoty.

MA: Pokračovat v nich má jednoznačný smysl, byť zájem o některé z nich je nižší, než bychom si přáli. Ale to je do značné míry, tedy dle našeho mínění, dáno množstvím ostatních aktivit našich členů a jejich roztroušeností po celé zemi. Upřímně řečeno, nepodařilo se nám ještě dostatečně zapojit širokou členskou základnu. A to je vlastně veliký úkol pro rok 2017, a souvisí tedy i s předchozí otázkou.

Druhý výrazným specifíkem naší obce jsou shromáždění „na dálku“, tedy Slova na cestu, která až na výjimky připravují tři členové vedení naší obce – především tedy Petr, ale i Martin a Miloš Mášík. Jak po roce fungování tohoto programu v každotýdenním režimu vnímáte jeho úspěšnost?

PS: V průběhu času jsem jednal s více lidmi o možnosti zapojení, ale není to snadné (jen si to zkuste!). Na druhou stranu někdo je spíš toho názoru, že by Slovo měl dělat především duchovní, stejně jako je to v „kamenných obcích“. Nicméně prostor tady určitě je a každý si to může přinejmenším vyzkoušet, přičemž osobně bych se držel osvědčeného standardu 3 + 1, tedy že duchovní má v měsíci shromáždění tři a jedno další ponechává na hostech nebo laickém vedení. Původní záměr byl mít je „naživo“, tedy takzvaným streamováním, s možnostmi vzájemné interakce. To je stále možnost do budoucna.

MA: Je velice zvláštní vystoupit před něhou kameru a otevřít svou duši, svoje nitro. Každý z nás tří to dělá specificky, po svém. V tom spatřuji největší bohatost Slova. Jednoznačný prim hraje samozřejmě náš duchovní Petr, od něhož s Milošem oba čerpáme. Budu-li mluvit za sebe, tak já asi nikdy nebudu úplně schopen dát do promluvy obecný nadhled. Jsem emocionálně nabitý člověk, a tak tam asi vždycky budu mít tu svou optiku, svoje srdce.

Víkendové setkání v Liboci nazvané Kolo času, červenec 2016. (Foto archiv KLK.)

Ale i Slovo na cestu prochází poměrně dynamickým vývojem a plánujeme ještě další úpravy. Chtěli bychom, aby bylo srozumitelné, líbivé, aby se na něj lidé těšili. Sledovanost by mohla být vyšší, ale i my se musíme učit a zlepšovat, hledat a nalézat. Jsem přesvědčený, že svou klientelu si tento program najde.

Naše obec má profil hodně spjatý se čtvrtým a osmým unitářským principem (harmonický rozvoj osobnosti a úcta k životu a přírodě) a z toho vzniklým projektem putování. Víím z vlastní zkušenosti, že veřejnost na to dost slyší, ale ze strany některých unitářů jsem se už vííkrát setkala tak trochu se zlehčováním a zjednodušováním tohoto zaměření na „pouhou turistiku“. Jak vy to vnímáte? A zeptám se ještě obecněji: je dobře, že je každá z našich obcí trochu specifická?

PS: Podle mého názoru je vnímání putování, které popisuješ, hodně daleko od pravdy i jeho skutečného významu. Putování (dosud čtyřikrát do roka) a víkendové duchovní pobyty (dvakrát do roka) jsou navenek možná nejviditelnější z našich programů, ale nejsou základem naší činnosti, byť to jsou právě ty příležitosti, kdy se můžeme scházet osobně. Vzhledem k množství programů a projektů, které nabízíme, si naopak myslím, že jako obec nejsme typičtí nějak ideově laděným zaměřením.

MA: Já začnu od konce. Specifikum každé obce, jejich rozmanitost, to je dle mého vnímání to pravé unitářství. Směsice názorů a rozmanité vidění světa, ano, to je to ono. Na druhou stranu mě velmi mrzí ona intolerance k některým směrům, jež se odklání například od křesťanství. Kdybychom ale chtěli být pouze liberálními křesťany, proč bychom hledali něco trochu jiného, toho našeho? V naší obci se třeba vedou názorově dost rozrůzněné debaty o agnosticismu a v kontrastu s tím i gnózi. Diskutovat o tom, co je jaký směr, co znamená, co znamená pro každého z nás, co za ním kdo vidíme, to je unitářství, to je svoboda, to je ta krása. Ovšem vyjádření typu agnostik nemá v našem společenství co hledat, neboť jsme náboženská organizace, jsou dle mého názoru s unitářstvím úplně v rozporu. Ale to by mohlo být na úplně jiný rozhovor.

Jak se díváte na reformy, které v NSČU už zhruba dva roky probíhají? Zdá se vám tento směr užitečný, nebo v něm třeba cítíte nějaké možné znejistění existence malých obcí a podobně? A jak v jejich perspektivě vnímáte pozici OŠS?

PS: Je to poměrně smutná realita změn. Smutná v tom, že na ni NSČU musela čekat tak dlouho. Tyto kroky měly přijít po sametové revoluci, tenkrát k tomu byla obrovská vůle. Ale NSČU se zasekla v právních sporech a jen tak tak uchránila sebe samu. Když to se vyřešilo, ze všech strachů a obav, aby se taková hrůza už nikdy neopakovala, vznikl opačný extrém, že se konzervovalo a konzervovalo. A tak roky plynuly a NSČU jakoby pořád spala.

Najednou však nyní věci začínají dávat smysl. Je zjevné, že NSČU nemůže už dál slyšet na „oslíčku otřes se“. Konečně se upravuje zoufalý stav budov s nekonečně praskajícím potrubím, konečně se hledají cesty unitářského vzdělávání, konečně se vkládá naší organizaci solidní systém, ústředí komunikuje s obcemi a obce komunikují spolu navzájem, konečně máme solidní společný časopis a tak bych mohl pokračovat dál... Je to jistě pro naše obce v leccem nepohodlné, a to bez ohledu na jejich velikost, ale to je nevyhnutelnost růstu.

MA: To, k čemu došlo v poslední době, je neuvěřitelný pokrok. Zvenčí možná jen obtížně vnímatelný, ale podívejte se, co se za poslední dobu událo, jak se obce zapojují, jak jiným způsobem přemýšlejí o svých financích, jak se aktivovaly mechanismy pro vytváření nových projektů. Grantová politika, která dává aktivním subjektům. Je to nádhera, i když výsledky, takové ty velké, hmatatelné, budou možná za pět nebo i za více let. Až díky rozpohybování naší členské základny budeme silnou, stabilní náboženskou společností s větším počtem obcí a aktivních členů či příznivců. Nechci říct a neříkám, že chci víc členů za každou cenu a že tím je dána úspěšnost, či neúspěšnost společnosti, ale dle mého to jde ruku v ruce. Kvalitním vedením, kvalitním programem oslovíme kvalitní lidi a o budoucnost unitářství nemám obavy.

Čemu věříme?

Milena Hosenseidlová

Dobrý den, milé děti,

Nedávno jsem se setkala s jedním malým dítětem, které se začínalo učit mluvit. Poznávalo svět. Jeho rodiče měli obrázkovou knížku, ze které mu ukazovali jednotlivá zvířátka. Byl v ní mimo jiné i obrázek sovy s velikánskýma kulatýma očima. To dítětko potom sedělo na klíně u maminky, když se pil čaj a na stole stály dva hrnečky vedle sebe. Děťátko na ně ukázalo a řeklo – SOVA. Asi mu ty dva kulaté hrnky připomněly obrázek z knížky, kde ty dvě velké kulaté oči znamenaly podle maminky sovu.

Je vlastně nesmírně zajímavé, jak se člověku přihodí, že něco pochopí a správně si utvoří pojem o věci. Utvoří si pojem a pojmenuje jev nebo věc... To se neděje samo od sebe, je k tomu potřeba zkušenosti, někdy i opakovaných zážitků té věci. A je to věru náročný proces, aby člověk pochopil třeba tak prostou věc, jakou je stůl. Protože stůl je to na obrázku, to, na čem se podává jídlo, to, na čem pracuje tatínek, je to i ta studená špinavá věc venku na zahradě, na které maminka přesazuje květiny, ale i ta pěkná čistá věc s ubrusem, kam nesmí přijít nic špinavého ... Co je to tedy vlastně stůl?

Mnohé věci se člověk v poslední době učí poznávat pouze z obrázků. Ale jak významný je rozdíl mezi obrázkem koně a skutečným koněm! Každý, kdo byl třeba ve stáji a viděl koně na vlastní oči, cítil, jak „voní“, slyšel, jak dýchá a frká, má určitě jasnější představu o tom, co je to kůň. Ti, kteří pak s koňmi pracují, znají jejich povahu, vědí, jak se ke každému z nich mají chovat, aby je třeba nepokopal, umějí ho osedlat. Zkrátka znají koně ještě lépe než ostatní, ale vše to vyžaduje vlastní zkušenost. Čím bohatší vlastní zkušenost je, tím lépe člověk poznává.

Kdo chce jezdit autem, musí nejprve získat představu o tom, co je to silnice, jaká jsou pravidla pro jízdu, co je to rychlost a hlavně hodně a hodně zkušeností s nácvikem řízení. Zjišťovat, co se stane, když prší, když sněží, jak je třeba tisknout pedály či přizpůsobovat rychlost, aby se jelo stále bezpečně. Rozhodně není vybaven k řízení auta někdo, kdo hrál jen videohry s řízením, a to ani kdyby měl z té hry úžasné skóre a plné počty bodů. Skutečná jízda je něco úplně nového.

V dnešním světě se ale bohužel velmi často, a to i v rámci výuky ve škole, spokojujeme s tím, že něco známe pouze z nějakých pouček nebo obrázků. Obrázek nám samozřejmě může hodně pomoci a poučka o gravitaci a tíze určitě také, ale ten, komu alespoň jednou v životě nespada na nohu nějaká těžší věc, si o tom stejně jasnou představu neudělá. Tím nechci říct, že bychom si měli pouštět na nohu cihly, ale pouze to, že je nesmírně důležité, abychom se pořád a pořád dostávali do kontaktu se skutečným světem. Abychom neustále získávali vlastní zkušenost s prostředím, které nás obklopuje, protože jedině tak si o něm můžeme udělat reálnou představu. Virtuální realita v počítačových hrách a simulacích může být sice zábavná, ale od skutečného světa je odtržená. A co víc, když se jí obklopujeme více než skutečnou realitou, hrozí nám, že nebudeme vědět, čemu věřit. Už se dokonce stalo i to, že jeden hoch po hraní počítačových her věřil, že má více životů stejně jako jeho animovaný hrdina, a málem o svůj život přišel při přeskokování průrvy.

Není nad to naučit se věřit vlastním očím a uším. Je důležité vyrazit do skutečného světa a zde si vše ozkoušet, ohmatat, okoukat a naposlouchat tak, aby se člověk dokázal potom na své pozorování světa spolehnout. K tomu je ovšem také vždy dobré vyslechnout si radu starších, kteří už před námi těmito cestami prošli a přišli na mnohá jejich úskalí. Ti nám mohou poradit, jakých nebezpečí se vyvarovat, ale stejně nemohou cestu poznání projít místo nás.

Moc vám všem přeji, abyste poznávali svět kolem sebe hlavně vlastním pozorováním a naučili se věřit vlastním očím, uším i úsudku.

Tvůrčí život / ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ / Ročník 5, 2016, číslo 6

Vydává:

Náboženská společnost českých unitářů, Karlova 186/8, 110 00 Praha 1, IČ: 00460524
Vychází 6x ročně.

Redakční rada:

PhDr. Jaroslava Dittrichová, Susan Goldberg, Petr Jirgl, ThDr. Karolina Sofia Pavala,
PhDr. Kristýna Ledererová Kolajová, PhDr. Radovan Lovčí, MgA. Miloš Mášik, Ing. Pavel Sedlák

Grafická úprava a sazba:

Pavel Bosák

Tisk:

ON tisk, s. r. o., Křesomyslova 384/17, 140 00 Praha 4

Kontakt:

kristyna-ledererova@unitaria.cz

Registrováno pod č. MK ČR E 20775.
ISSN 2339-1107

Za původnost a věcnou správnost příspěvků odpovídají autoři. Obsah příspěvků nemusí souhlasit se stanoviskem vydavatele. Všechna práva k obsahu příspěvků náležejí autorům a jakékoli jejich další užívání musí být v souladu s autorským zákonem.

Obrázek na první straně obálky: Rovnováha... © Physi28 | Imagio.cz | Dreamstime.com.

Obrázky na třetí straně obálky: Účast NSČU na knižním veletrhu. (Foto R. Slachová.)

Obrázek na čtvrté straně obálky: Čemu vlastně věříme? Papírky s přáními před šintoistickou svatyní v Kjótu © Rudiuk | Imagio.cz | Dreamstime.com.

Unitáři na knižním veletrhu

Účast OŠS a NSČU
na 26. Podzimním knižním
veletrhu v Havlíčkově Brodě,
říjen 2016.
(Foto archiv Renaty Slachové.)

